

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Konstitucinės ir administracinės teisės katedra

V kurso, finansų ir mokesčių
teisės specializacijos studentės
Monikos Brasaitės

Magistro darbas
PREKIŲ KILMĖ IR JOS ĮTAKA APMOKESTINIMUI

Vadovė: lekt. dr. Aistė Medelienė
Recenzentas: lekt. dr. Vitas Vasiliauskas

Vilnius 2008

Turinys

Įvadas	4
1. Prekių kilmės sąvoka	6
2. Nepreferencinė (nelengvatinė) prekių kilmė	9
2. 1. Pagrindiniai nepreferencinės kilmės taisyklių principai	9
2. 2. Prekės, visiškai išgautos arba pagamintos vienoje šalyje	10
2. 3. Nelengvatinės kilmės taisyklės, kai prekės gaminamos ne vienoje šalyje	11
2. 3. 1. Prekės klasifikavimas kitoje Kombinuotosios nomenklatūros pozicijoje	13
2. 3. 2. Sąrašas procedūrų, atliekamų su preke, kurios yra laikomos pakankamu arba nepakankamu perdirbimu	14
2. 3. 3. Pridėtinės vertės arba ekonominis kriterijus	16
2. 4. Specialiosios kilmės taisyklės, taikomos tam tikrai prekių rūšiai	20
2. 5. Nepreferencinės kilmės įtaka prekių apmokestinimui	21
3. Preferencinė (lengvatinė) prekių kilmė	24
3. 1. Bendroji preferencijų sistema	24
3. 1. 1. Prekės, išgautos ar pagamintos vienoje šalyje	25
3. 1. 2. Pakankamas perdirbimas ar apdorojimas	26
3. 1. 3. Kumuliacijos taisyklės	28
3. 1. 4. Prekių tiesioginis gabenimas iš lengvatas gaunančios šalies į Bendriją	30
3. 1. 5. Bendroji preferencijų sistema iki 2005 m. ir po 2005 m.	31
3. 2. Preferencinės prekybos sutartys	34
3. 3. Preferencinės prekių kilmės įtaka apmokestinimui	37
4. Prekių kilmės įrodymai	38
4. 1. Nelengvatinės prekių kilmės įrodymai. Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų kompetencija	38
4. 2. Lengvatinės prekių kilmės įrodymai	40
4. 2. 1. Patikimas eksportuotojas	48
4. 3. Privalomoji kilmės informacija	50

4. 4. Probleminiai klausimai dėl pasitikėjimo tarp eksportuojančios ir importuojančios šalies	53
4. 5. Ateities gairės: kilmės taisyklių harmonizavimas	55
Išvados	57
Literatūros sąrašas	59
Santrauka lietuvių kalba	64
Santrauka anglų kalba	65

Ivadas

Prekių kilmė ir jos įtaka apmokestinimui yra viena iš muitų teisės temų, kuri apima dviejų rūšių kilmės – nepreferencinės ir preferencinės – nustatymo taisykles, pagrindinius jų taikymo metodus, ypatybes, taip pat kilmės įrodymo klausimus, ginčų sprendimo aspektus. Prekės kilmė, jos klasifikavimas ir muitinė vertė yra trys elementai, pagal kuriuos nustatomas skolos muitinei dydis, t. y. už importuojamas prekes mokėtina maito suma, todėl prekės kilmė gali tiesiogiai daryti įtaką, kokio dyžio muitų sumą bus priverstas mokėti importuotojas. Šios temos neįmanoma nagrinėti atskirai nuo tarptautinės prekybos aspektų, kadangi prekės kilmės taisyklės yra naudojamos prekybos politikos tikslams pasiekti: skatinti tarptautinę prekybą ir remti besivystančias šalis suteikiant joms lengvatas iš vienos pusės, tačiau apginti valstybės vidaus rinką iš kitos pusės. Su tarptautine prekyba susijusiems verslo subjektams prekės kilmės nustatymas ir iš jo išplaukiančių teisinių – ekonominių pasekmių žinojimas yra viena iš galimybių ieškoti naujų verslo krypčių.

Kadangi apskritai muitų teisė Lietuvoje nesulaukia deramo dėmesio nagrinėjant jos institutus ir pagrindines kategorijas doktrinoje, todėl natūralu, kad nacionaliniu lygmeniu šio darbo nagrinėjama tema nėra preikšmingesnių teisės doktrinos knygų, mokslinių straipsnių ar mokslinių darbų. Šios temos aktualumas yra glaudžiai susijęs su praktiniu kilmės taisyklių taikymu, kadangi Lietuva, kaip Europos Sąjungos ir Pasaulio prekybos organizacijos narė, be visų kitų įsipareigojimų, yra prisiėmusi įsipareigojimus taikyti harmonizuotas prekių kilmės taisykles, taip pat iš jų išplaukiančias lengvatas ir kitas priemones. Prekės kilmės nustatymas nėra naujas reiškinys muitinės ar kitų įgaliotų institucijų veikloje, tačiau taikydamos kilmės taisykles šios institucijos susiduria tik su praktinėmis problemomis, kurios sprendžiamos formaliai ir neanalizuojant teorinio šios temos lygmens. Todėl šio darbo tema aktuali ir plačiąja prasme kaip prekybos politikos priemonė, ir praktiniam taikymui muitinės įstaigoms bei verslo subjektams. Temos naujumą parodo ir specializuotų šaltinių stoka, nes tiek teorijoje, tiek ir praktikoje jaučiama spraga, kuri šiuo metu nėra užpildyta.

Darbo tikslas – išsamiai atskleisti prekių kilmės taisyklių reglamentavimą, apžvelgti šią temą reglamentuojančius teisės aktus ir atlikti jų tarpusavio palyginimą. Norint pasiekti šį tikslą, pagrindiniai darbo autorės uždaviniai yra šie: aptarti pačias prekių kilmės taisykles, paaiškinti jose vartojamas sąvokas ir pagrindinius kriterijus vadovaujantis Europos Teisingumo Teismo doktrina, išanalizuoti reikalavimus, kuriuos turi atitikti prekės, kilmės įrodymo dokumentų išdavimo svarbiausius aspektus, apžvelgti

ryškiausias praktikoje kylančias problemas ir ginčus, pasiūlyti jų sprendimo būdus. Tačiau šiame darbe nebus siekiama gilintis į procedūrinius klausimus arba muitinės veikloje dėl jų kylančias problemas. Prekės kilmės įtaką – taikomas priemonės ir muitų tarifo dydį – bus stengiamasi apibrėžti apibendrintais kriterijais, kadangi konkretūs kriterijai yra kintami bei priklauso nuo daugelio aplinkybių, kurių šiame darbe neįmanoma įvertinti neišėjus už darbo ribų.

Darbo objektas – materialusis kilmės taisyklių reglamentavimas, įtvirtintas Pasaulio prekybos organizacijos, Europos Sąjungos ir Lietuvos nacionalinės teisės aktuose.

Darbe bus naudojami sisteminis, loginis, lingvistinis, teleologinis, lyginamasis ir nedidele apimtimi istorinis metodai, nes būtent šiais metodais tiriant pagrindinius šaltinius, kurių didžiąją dalį sudaro teisės aktai, galima pasiekti išskeltus tikslus ir įvykdyti nusistatytus uždavinius.

Darbas laikytinas originaliu dėl kelių priežasčių. Pirma, Lietuvoje moksliniu požiūriu prekių kilmės tema yra beveik nenagrinėta, o tarptautiniu lygmeniu nagrinėjami tik bendrieji aspektai, neatsižvelgiant į konkrečias kilmės taisykles. Antra, reikia pabrėžti, jog iki šiol dažniausiai buvo analizuojami šios temos praktinio taikymo aspektai, todėl nebuvo akcentuojami lingvistinis, teleologinis ar istorinis tyrimo metodai.

Kadangi darbo objektas yra kilmės taisyklių reglamentavimas, todėl pagrindiniai šaltiniai, kuriais bus remiamasi nagrinėjant darbo temą, yra Pasaulio prekybos organizacijos Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos (angl. – *The General Agreement on Tariffs and Trade – GATT*), ypač svarbi jo dalis – Susitarimas dėl kilmės taisyklių, Europos Bendrijos Muitinės kodeksas, Europos Bendrijos Muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatos, Lietuvos Respublikos Muitinės departamento generalinio direktoriaus įsakymai, užsienio autorių literatūra – knygos „Europos Sąjungos muitų teisė“ (angl. – *EC Customs Law*) ir „Bendrijos muitų teisės aktų gidas“ (angl. – *Guide to Community Customs Legislation*)“, įvairių institucijų interneto svetainėse pateikiama aktuali informacija.

1. Prekių kilmės sąvoka

Prekių kilmė – viena iš tarptautinės prekybos ir muitų teisės kategorijų, apibrėžianti ekonominę prekės „pilietybę“ tarptautiniu mastu¹ arba nurodanti tautinį produkto šaltinį (angl. – *national source of a product*)². Suprantant siaurai – prekės kilmė nurodo valstybę ar regionas, kuriame prekė buvo išgauta arba pagaminta. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad kilmės taisyklės yra naudojamos prekės “ekonominės”, o ne geografinės pilietybės nustatymui, nes laikoma, jog geografinė prekės pilietybė (t. y. šalis, iš kurios prekė yra atgabinama iki galutinio tikslo) negali tiesiogiai suteikti prekei būtent tos šalies kilmės.³ Dėl šios priežasties muitų teisėje yra vartojama sąvoka „prekės kilmės įgijimas”.

Tačiau kur kas svarbesni yra padariniai, kuriuos sukelia prekės kilmės nustatymas – nuo jos priklauso apribojimų, draudimų ar lengvatų taikymas, maito tarifo dydis ir netarifinių priemonių taikymas. Todėl gebėjimas nustatyti prekės kilmę yra svarbus ne tik siekiant įgyvendinti Bendrijos muitų sąjungos tikslus, bet ir tarptautinius susitarimus, susijusius su rinkų reguliavimu, verslo, prekybos ir konkurencijos skatinimu. Nors yra daug tarptautinės teisės aktų ir tarptautinių sutarčių, kurios naudoja šią teisinę – ekonominę kategoriją, tačiau muitų teisės doktrinoje ji yra mažai analizuojama, o teismų jurisprudencija šia tema taip pat nėra turtinga išaiškinimais. Viena iš šio reiškimo priežasčių – prekių kilmės nustatymas ir iš to išplaukiančios teisinės – ekonominės pasekmės yra griežtai reglamentuotos teisės aktuose ir tarptautiniuose susitarimuose ir netgi formalus dokumentų neatitikimas ar formalus sąlygų nesilaikymas nulemia, ar ji bus laikoma tam tikros valstybės kilmę turinčia preke ir kokio dydžio maito tarifu bus apmokestinama ši prekių rūšis arba kokios netarifinės priemonės bus pritaikytos.

Pasaulio prekybos organizacijos Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos (angl. – *The General Agreement on Tariffs and Trade – GATT*) (toliau – Bendrasis susitarimas arba GATT)⁴ bei Europos Bendrijos Maitinės kodekso⁵ (toliau – Maitinės kodeksas) antrasis skyrius numato dvi prekių kilmės rūšis – nepreferencinė prekių kilmė

¹ Europos Komisijos Mokesčių ir muitų sąjungos generalinis direktoratas *Preferential origin*. [Žiūrėta 2007-12-07]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/customs_duties/rules_origin/preferential/article_774_en.htm>.

² Pasaulio prekybos organizacija *Rules of origin*. [Žiūrėta 2008-02-15]. Prieiga per internetą: <http://www.wto.org/english/tratop_e/roi_e/roi_e.htm>.

³ Pietų Afrikos Prekybos teisės centras [Žiūrėta 2008-03-01]. Prieiga per internetą: <http://www.tralac.org/pdf/20051018_ROO_paper.pdf>.

⁴ Valstybės žinios, 2001, Nr. 46-1620.

⁵ 1992 m. spalio 12 d. Europos Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2913/92, nustatantis Bendrijos maitinės kodeksą, (OL L 302,1992-10-12).

(kitaip – nelengvatinė) ir preferencinė prekių kilmė (kitaip – lengvatinė). Preferencinė prekių kilmė gali būti nustatyta dviem pagrindais: Bendrąja preferencijų sistema arba preferenciniais susitarimais. Jau iš paties pavadinimo yra aišku, kad lengvatinė kilmė susijusi su tam tikrų lengvatų taikymu atitinkamoms prekėms. O nepreferencinę prekių kilmę turinčioms prekėms gali būti taikomos įvairios tarptautinės prekybos priemonės, pavyzdžiui, netarifinės priemonės, eksporto išmokos vykdant bendrąją žemės ūkio politiką, taip pat iš dalies ir tarifinės priemonės, pavyzdžiui, antidempingo muitai. Nelengvatinė prekių kilmė taip pat nustatoma ir statistiniais ar prekių žymėjimo tikslais.⁶

Pastebėtina, jog ne visos prekės yra priskiriamos nelengvatinę arba lengvatinę prekių kilmę turinčioms, dalis prekių negali būti priskiriamos nė vienai iš šių kilmės rūšių. Taip yra todėl, kad kai kuriais atvejais prekės kilmės objektyviai neįmanoma nustatyti arba ji nėra patvirtinama tinkamais kilmės įrodymais. Tokios prekės įvardijamos kaip turinčiomis trečiosios šalies prekės kilmę arba neturinčiomis kilmės, ir šios jų ypatybės nustatymas nesąlygoja tokioms prekėms jokių tarptautinės prekybos priemonių taikymo.

Nors šiuo metu tarp valstybių yra taikoma daugybė preferencinių susitarimų, laisvųjų prekybos sutarčių, muitų sąjungų režimų, tačiau iš prekės kilmės nustatymo ir iš jo išplaukiančių pasekmių pozicijos vieni svarbiausių yra jau minėtas GATT, pasirašytas 1947 m. ir atnaujintas 1994 m. Jau 1947 m. buvo susitarta dėl didžiausio palankumo režimo, t. y. šalys – dalyvės susitarė, jog „pranašumas, palankumas, lengvatos arba atleidimas nuo mokesčių, kuriuos Susitariančioji šalis suteiktų prekei, kurios kilmės valstybė yra ji, arba kuri yra skirta kitai valstybei, yra iš karto ir besąlygiškai suteikiami tokiai pačiai prekei, kilusiai iš visų kitų Susitariančiųjų Šalių teritorijų arba skirtai joms.”⁷ Tai buvo vienas iš pirmųjų tarptautinių dokumentų, siejančių tam tikrų priemonių taikymą prekėms, priklausomai nuo jų kilmės. Kadangi su prekės kilme buvo siejamos lengvatos, todėl prekės kilmės nustatymas šio susitarimo įgyvendimui buvo būtinas. Antra reikšminga šio susitarimo dalis nagrinėjamos temos požiūriu yra ketvirtoji jo dalis, kuriame susitariančios šalys įsipareigoja atsižvelgti į mažiausiai išsivysčiusių valstybių prekybos interesus, sukurti priemones ir skatinti jų naudojimą prekybai ir plėtrai, didinti jų pajamas, gaunamas iš eksporto, bei taip prisidėti prie šių šalių ekonominio vystymosi. Nors 1994 m. Bendrasis susitarimas buvo atnaujintas, tačiau kartinės nuostatos prekių kilmės taisyklėse išliko nepakeistos.

⁶ Europos Komisijos Mokesčių ir muitų sąjungos generalinis direktoratas *Preferencial origin*. [Žiūrėta 2007-12-07]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/customs_duties/rules_origin/preferential/article_774_en.htm>.

⁷ Valstybės žinios, 2001, Nr. 46-1620.

Muitų teisės doktrinoje siekiama atriboti prekės kilmę kaip ekonominę – teisinę sąvoką nuo žymenų, pateikiamų prekės etiketėse, nurodančių geografinį regioną, kuriame prekė buvo pirmą kartą pagaminta arba, vadovaujantis istoriniais šaltiniais, galėjo būti gaminama tik konkrečioje vietovėje. Todėl maito siejimas su prekės kilme turėtų būti atribotas nuo siejimo su prekių gamintojo ar pardavėjo tapatumu, jo verslo įsteigimo vieta ar vieta, kurioje buvo sudarytas sandoris.⁸ Taigi, atitinkamas prekių žymėjimas, kuriame pateikiama nuoroda į prekės kilmę arba sukūrimo vietą, negali būti tapatinamas su prekės kilme maitų teisės požiūriu. Tačiau pripažįstama, jog prekės apdirbimo ar baigiamojo gamybos etapo vieta gali pakeisti prekės kilmę, todėl suinteresuotas pardavėjas turi galimybių įtakoti šį veiksnį, apsprendžiantį, kokio dydžio maito tarifu bus apmokestinta importuojama prekė.⁹

⁸ Lyons, Timothy. *EC Customs Law*. United Kingdom: Oxford University Press, 2001, p. 195.

⁹ *Ibidem*.

2. Nepreferencinė (nelengvatinė) prekių kilmė

Šio darbo įžangoje jau minėtame Bendrajame susitarime yra nustatytos pagrindinės taisyklės, susijusios su nepreferencine prekių kilme. Didžiąją jų dalį Europos Bendrija (kartu ir visos jos narės) prisiėmė kaip Pasaulio prekybos organizacijos narė ir perkėlė analogiškas arba adaptuotas nuostatas į Muitinės kodeksą bei jo Įgyvendinimo nuostatas¹⁰, todėl analizuojant nelengvatinės prekių kilmės pagrindines taisykles bus vadovaujamosi Bendroju susitarimu, daugiausia jo dalimi – Sutartimi dėl kilmės taisyklių¹¹ (GATT 1994, Urugvajaus raundas) (toliau – Sutartis dėl kilmės taisyklių), ir ES dokumentais. Pastebėtina, jog nacionaliniu lygmeniu teisės aktų, tikslinančių ar konkretinančių nelengvatinės kilmės taisykles Lietuvoje praktiškai nėra.

2. 1. Pagrindiniai nepreferencinės kilmės taisyklių principai

Sutarties dėl kilmės taisyklių paskirtis bei tikslai nurodyti jos preambulėje: siekiama nustatyti aiškias, harmonizuotas, nesukeliančias kliūčių tarptautinei prekybai, skaidrias bei neutralias taisykles¹², kuriomis vadovaudamosi šalys galėtų siekti darnaus vystymosi, prekybos plėtros bei savo vidaus rinkos apsaugos. Šiame dokumente kilmės taisyklės apibūdinamos kaip įstatymai, norminiai teisės aktai ir bendrojo taikymo administraciniai sprendimai, kuriais remiasi bet kuri valstybė narė, nustatydamą prekių kilmės šalį, su sąlyga, kad tos kilmės taisyklės nėra susijusios su kontraktiniais ar autonominiais prekybos režimais, suteikiančiais lengvatas.¹³ Iš pateikto apibrėžimo aišku, jog šis susitarimas buvo tikslingai nukreiptas nustatyti pagrindines nelengvatinės kilmės taisykles su kai kuriomis išimtimis.¹⁴ Pabrėžtina, kad nors vienas iš šio susitarimo tikslų yra taisyklių harmonizavimas ir jų išaiškinimas, jame konkrečios kilmės taisyklės beveik nėra išdėstytos, o pateikiami tik pagrindiniai principai ir reikalavimai valstybių narių nusistatytoms ir taikomoms kilmės taisyklėms. Kaip pagrindinius principus galima būtų išskirti: nepreferencinės kilmės taisyklės turi būti taikomos vienodai visiems rezultatams pasiekti, šios taisyklės turi būti objektyvios, suprantamos, jos neturėtų tiesiogiai ar netiesiogiai sukurti kliūčių tarptautinei prekybai arba nustatyti nepagrįstai griežtų ir

¹⁰ 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93 išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (OL L 253, 1993-10-11, p. 1—766).

¹¹ Sutartis dėl kilmės taisyklių, (OL L 336, 1994-12-23, p. 0144-0150).

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, 1 straipsnio 1 dalis.

¹⁴ Sutarties dėl kilmės taisyklių antrajame priede yra išdėstytos bendrosios deklaracijos teikimo taisyklės, kai prekės turi preferencinę kilmę.

įgyvendinamų tik specialiomis priemonėmis reikalavimų, jos turėtų būti nuoseklios. Taip pat numatytas reikalavimas taisyklių turiniui – jos turi nustatyti pozityvųjį standartą, t. y. kokius požymius turi atitikti su produktu atliekamos procedūros, kad iš jo pagaminta prekė įgytų konkrečios šalies prekės kilmę, o negatyvūs standartai, t. y. požymiai, pagal kuriuos kilmė nenustatomą, turėtų būti tik išimtys ir skirti paaiškinti pozityviuosius reikalavimus¹⁵.

2. 2. Prekės, visiškai išgautos arba pagamintos vienoje šalyje

Vertinant sisteminiu požiūriu, pamatinė ir viena svarbiausių nepreferencinės prekių kilmės nustatymo taisyklė yra įtvirtinta Bendrojo susitarimo 9 straipsnio 1 dalies b) punkte: šalyje, kurios kilmę įgis konkreti prekė, ji turi būti pagaminta arba išgauta joje visa (analogiškas Europos Bendrijos teisės aktuose vartojamas terminas “visiškai išgautas arba pagamintas”)¹⁶, arba, jeigu daugiau nei viena šalis yra susijusi su prekės pagaminimu, joje turi būti atliktas paskutinis esminis pakeitimas (analogiškas Europos Bendrijos teisės aktuose naudojamas terminas “apdorojimas ar perdirbimas”)¹⁷. Sutartyje dėl kilmės taisyklių šiai taisyklei skiriama daug dėmesio, nes siekiant, kad jos taikymas susitarusiose šalyse būtų suvienodintas, yra būtina kuo konkrečiau apibrėžti minėtų dviejų sąvokų reikšmę. Ši užduotis buvo patikėta Pasaulio prekybos organizacijos Kilmės taisyklių komitetui, tačiau po ilgų atidėliojimų bei derybų, vis dar nėra patikslintų ir išsamių sąrašų, kokie produktai yra laikomi išgauti vienoje šalyje bei kokios operacijos atitiktų reikalaujamas sąlygas.¹⁸

Šis trūkumas Europos Bendrijos mastu buvo išspręstas pasitelkiant Muintinės kodekso 23 str., kuriame detalizuojama sąvoką „prekės, visiškai išgautos arba pagamintos tik toje šalyje“, pagal kurią tokiomis prekėmis laikomos toje šalyje: išgauti mineraliniai produktai, augalinės kilmės produktai, gimę ir užauginti gyvi gyvūnai, produktai, gauti iš tokių gyvūnų, toje šalyje vykusios žvejybos arba medžioklės, jūrų žvejybos produktai, produktai, išgauti iš jūros dugno arba podugnio, atliekos ir laužas, taip pat minėtų produktų bet kuri kombinacija gaminama toje vienoje šalyje. Šie išvardinti atvejai apima natūralius produktus, kuriems nėra būtinas tolesnis perdirbimas, kaip prekės tarptautinėje

¹⁵ Sutartis dėl kilmės taisyklių, (OL L 336, 1994-12-23, p. 0144-0150), 2 straipsnio f) punktas.

¹⁶ Atkreiptinas dėmesys, jog skirtumas tarp PPO dokumentuose vartojamos sąvokos “pagaminta arba gauta visa” ir ES dokumentuose vartojamos sąvokos “visiškai išgautas arba pagamintas” yra tik lingvistinis, t.y. reikšmingų skirtumų tarp jų nėra, todėl patogumo dėlei bus naudojamas pastarasis terminas.

¹⁷ Atkreiptinas dėmesys, jog skirtumas tarp PPO dokumentuose vartojamos sąvokos “pakeitimas” ir ES dokumentuose vartojamos sąvokos “apdorojimas arba perdirbimas” yra tik lingvistinis, t.y. reikšmingų skirtumų tarp jų nėra, todėl patogumo dėlei bus naudojamas pastarasis terminas.

¹⁸ Sutartis dėl kilmės taisyklių, (OL L 336, 1994-12-23, p. 0144-0150), 9 straipsnio komentaras.

prekyboje jie gali dalyvauti jau savo pradine forma. Suprantama, šiais atvejais nustatyti prekės kilmės šalį nėra sudėtinga, todėl nustatant šią taisyklę yra apsiribojama vien minėto sąrašo išvardinimu.

2. 3. Nelengvatinės kilmės taisyklės, kai prekės gaminamos ne vienoje šalyje

Tarptautinėje prekyboje neretai pirminiai produktai netampa preke, juos siekiama apdoroti arba perdirbti tam, kad jie įgytų pageidaujamas savybes, o gamybos procesas dėl įvairių priežasčių gali vykti ne vienoje valstybėje. Nors Sutartyje dėl kilmės taisyklių numatyta, kad tokios prekės kilmės šalimi bus laikoma ta šalis, kurioje atliktas paskutinis esminis pakeitimas, tačiau Muitinės kodekso 24 straipsnyje įtvirtintoje teisės normoje nurodoma, kad šiais sudėtingesniais atvejais prekės bus laikomos kilusiomis iš tos šalies, kurioje buvo atliekamas baigiamasis, svarbus, ekonomiškai pagrįstas jų perdirbimo arba apdorojimo procesas. Lingvistinė šių nuostatų analizė leidžia daryti išvadą, jog Muitinės kodekse numatyta daugiau reikalavimų, kuriuos turi atitikti perdirbimo arba apdorojimo procesas, tačiau teleologiniu požiūriu abejose nagrinėjamose nuostatose yra orientuojamasi į materialų, kokybinį produkto pakeitimą, siekiant išvengti piktnaudžavimo, kai vien formaliais veiksmais būtų galima prekei suteikti norimos šalies kilmę.

Muitinės kodekso 24 straipsnio nuostatos yra bendro pobūdžio, taikomos visoms prekių rūšims, kurios buvo gaminamos ne vienoje šalyje. „Baigiamasis, svarbus, ekonomiškai pagrįstas” yra vertinamasis kriterijus, tačiau jis tolesnėse Kodekso nuostatose nėra detalizuojamas arba paaiškinamas, todėl Europos Teisingumo Teismas (toliau – ETT) yra ne kartą nagrinėjęs bylas, susijusias su nepreferencinės prekių kilmės nustatymo klausimais, bei priėmęs preliminarinius sprendimus dėl nacionalinių teismų iškeltų klausimų, susijusių su problemomis, kylančiomis taikant minėtą taisyklę. Vienoje iš nagrinėjamų bylų ETT nurodė, jog prekės kilmė turi būti pagrįsta realiu ir objektyviu skirtumu tarp dar neapdoroto ir jau perdirbto produkto, priklausomai nuo specialių esminių kiekvieno šio produkto ypatybių.¹⁹ Šioje byloje ETT išaiškino, jog „esminiu” yra laikomas toks perdirbimas, kai jo pasekoje atsiradęs produktas turi jam būdingas savybes ir sudėtį, kurių jis neturėjo prieš tą procesą ar operaciją.²⁰ Iš to matyti, kad siekiant nustatyti, ar buvo atliktas baigiamasis, svarbus, ekonomiškai pagrįstas perdirbimo arba apdorojimo procesas, yra susiduriama su konkretaus produkto techninių savybių analize

¹⁹ Europos Teisingumo Teismo 1977 m. sausio 26 d. sprendimas byloje C-49/76, *Gesellschaft fuer Ueberschhandel mbH v Handelskammer Hamburg*, ECR 1977-00041.

²⁰ *Ibidem*.

prieš atitinkamas procedūras ir po jų. Nors ETT teko nagrinėti su skirtingomis prekių rūšimis susijusias bylas (pvz., cheminiu elementu – kazeinu, slidžių užsegimais arba mėsa), savo jurisprudencijoje pateiktą išaiškinimą jis plėtojo toliau, kitoje byloje teigdamas: “procesai, įtakojantys produkto pateikimą vartojimui, kurie pastebimai nepakeičia kokybinių savybių, nėra laikomi galinčiais įtakoti prekės kilmę”.²¹ Todėl vien tik kiekybiniai pakeitimai, kokiais galėtų būti laikomi, pavyzdžiui, sumalimas, sumaišymas, pakavimas ir pan., negali būti laikomi pakankamu pagrindu įgyti šių procedūrų atlikimo šalies kilmės statusą. Atkreiptinas dėmesys, jog ETT nuomone, kokybiniai pakeitimai taip pat turi būti „pastebimi“, todėl vertinant atliktos procedūros įtakotus pakeitimus, reikia atsižvelgti ir į šią aplinkybę.

Aptartos nuostatos ir ETT išaiškinimai leidžia daryti išvadą, jog praktikoje susiduriama su problema, kylančia dėl vertinamųjų kriterijų. Jeigu siekiant įvertinti, ar apdorojimas arba perdirbimas buvo pakankami, būtų remiamasi vien vertinamosiomis nuostatomis ir gana lakoniškai bei apibendrintais jų išaiškinimais, vargu, ar būtų įmanoma pasiekti vienodų standartų taikymo, tarptautinės prekybos subjektų teisėtų lūkesčių ir teisinio tikrumo užtikrinimo, aiškumo ir nediskriminacijos. Praktiniu požiūriu nuostatų, įtvirtintų Sutarties dėl kilmės taisyklių 3 straipsnio b) punkte ir Kodekso 24 straipsnyje įgyvendinimas priklauso nuo valstybės arba sutarties šalių pasirinkamų kriterijų arba kitaip vadinamų metodų, kuriais nustatoma, ar apdorojimas arba perdirbimas atitinka keliamus reikalavimus, t. y., ar jis gali būti laikomas pakankamu. Teisės aktuose bei literatūroje yra išskiriami trys pakankamo apdorojimo arba perdirbimo kriterijai, kurie gali būti naudojami kartu arba atskirai:

- po atitinkamo apdorojimo ar perdirbimo prekė turi būti klasifikuojama kitoje Kombinuotosios nomenklatūros²² pozicijoje nei gamyboje sunaudotos medžiagos ar produktai;
- sąrašas procedūrų, atliekamų su preke, kurios yra laikomos pakankamu arba nepakankamu perdirbimu (pozityvaus arba negatyvaus standarto

²¹ Europos Teisingumo Teismo 1979 m. sausio 31 d. sprendimas byloje C-114/78, *Yoshida GmbH v Industrie- und Handelskammer Kassel*, ECR 1979-00151.

²² Kombinuotoji nomenklatūra yra prekių tarifų nomenklatūra, kuri tuo pačiu metu atitinka tiek Bendrojo muitų tarifo, tiek Bendrijos užsienio prekybos statistikos, tiek kitus Bendrijos prekių importo ar eksporto politikos krypčių reikalavimus ir kurioje nustatomi prekių klasifikavimo kodai. Nustatyta 1987 m. liepos 23 d. Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo (OL L 256, 7.9.1987, p. 1), atnaujinama kiekvienais metais. Kombinuotoji nomenklatūra yra Harmonizuotos sistemos, tarptautinės muitų tarifų nomenklatūros, priimtos Pasaulio muitinių organizacijoje, naudojamos 95 % tarptautinės prekybos, Bendrijos dalis.

nustatymas), kartais šis metodas vadinamas techniniu arba industriniu kriterijumi²³;

- pridėtinės vertės arba ekonominis kriterijus.²⁴

Kadangi šių metodų parinkimas ir pritaikymas gali sąlygoti kilmės statuso pasikeitimus, jų privalumai ir trūkumai reikalauja platesnio aptarimo.

2. 3. 1. Prekės klasifikavimas kitoje Kombinuotosios nomenklatūros pozicijoje

Šį metodą prekės kilmei nustatyti numato ir Sutartis dėl kilmės taisyklių, ir Kodekso įgyvendinimo nuostatos. Pirmajame dokumente teigiama, jog harmonizuojant kilmės taisyklės turėtų būti sudarytas aiškus sąrašas konkrečių prekių grupių ir joms taikomų tarifų nomenklatūros pozicijos ar subpozicijos pasikeitimų, kurie lemtų kilmės pasikeitimą. Nors šios taisyklės Įgyvendinimo nuostatose išdėstytos poskirsnyje, kuris skirtas tekstilės ir jos gaminių kilmės nustatymo ypatumams, tačiau sisteminiu požiūriu šios nuostatos gali būti taikomos ir kitoms prekių rūšims. Pagrindinis taisyklių aspektas – turi būti atliekamas toks apdorojimas arba perdirbimas, kurio metu pagaminti produktai būtų klasifikuojami kitoje Kombinuotosios nomenklatūros pozicijoje negu įvairios apdorojimo arba perdirbimo metu naudotos kilmės statuso neturinčios medžiagos.²⁵ Pateikdamas nuomonę dėl šio metodo, ETT atskleidė Kombinuotosios nomenklatūros pozicijos pasikeitimo kriterijaus daugialypiškumą. ETT nuomone, kai šis kriterijus yra pasirenkamas kaip pagrindinis nustatant perdirbtų ar apdorotų produktų kilmę, reikia įvertinti du aspektus: viena vertus, reikia įvertinti teisinio aiškumo poreikį, antra vertus – ekonominių aplinkybių gausą. Tačiau bet kokių atveju, šis metodas negali būti laikomas nesuderinamu su bendrosiomis apdorojimo arba perdirbimo sąlygomis.²⁶ Dėl ETT nurodytų dviejų aspektų gana sudėtingo suderinamumo, pastaruoju metu šis metodas taikomas vis rečiau.²⁷ Taip pat pastebima, kad kuriant Kombinuotąją nomenklatūrą nebuvo turėta omenyje tokia jos paskirtis (t. y. kai prekės yra klasifikuojamos kitoje jos

²³ Lux, Michael. *Guide to Community Customs Legislation*, Belgium: Bruylant Brussels, 2002, p. 148.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93 išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (OL L 253, 1993-10-11, p. 1—766), 37 straipsnis.

²⁶ Europos Teisingumo Teismo 1983 m. kovo 23 d. sprendimas byloje C-162/82, *Criminal proceedings against Paul Cousin and others*, ECR 1983-01101.

²⁷ Lyons, Timothy. *EC Customs Law*. United Kingdom: Oxford University Press 2001, p. 200.

pozicijoje negu kilmės neturinčios medžiagos, panaudotos prekės gamyboje).²⁸ Dar viena priežastimi, galinčia sąlygoti vis retesnę šio metodo taikymą, yra ta, kad šis metodas turi dvi išimtis, kurioms atsiradus, likusiais dviem metodais gali būti nustatyta prekės kilmė. Pirmoji išimtis susijusi su tokiais atvejais, kai nors baigta gaminti prekė ir yra klasifikuojama kitoje pozicijoje pagal Kombinuotąją nomenklatūrą, tačiau atliktas apdorojimas ar perdirbimas nėra laikomas pakankamu arba laikomas pakankamu tik tada, kai atitinka specialius reikalavimus. Antroji išimtis galima tais atvejais, kai prekė po atliktų procedūrų nors ir nėra klasifikuojama kitoje Kombinuotosios nomenklatūros pozicijoje, tačiau laikoma, jog procedūros buvo pakankamos, kad atitinkamai pasikeistų prekės kilmė.²⁹ Kadangi šios išimtys apsunkina pagrindinės taisyklės taikymą, sukelia neaiškumų ir atveria galimybes likusių dviejų metodų taikymui, kaip jau minėta, šio metodo reikšmė mažėja.

2. 3. 2. Sąrašas procedūrų, atliekamų su preke, kurios yra laikomos pakankamu arba nepakankamu perdirbimu

Šis metodas dėl gana nesudėtingo taikymo laikomas pačiu paprasčiausiu ir aiškiausiu. Kaip jau minėta, vienas iš kilmės taisyklių harmonizavimo principų yra pozityvaus standarto nustatymas, šiuo atveju tai būtų kiek įmanoma konkretesnių procedūrų, kurios laikomos pakankamu apdorojimu arba perdirbimu, sąrašo sudarymas. Nors negatyvus standartas turėtų būti labiau išimtis negu taisyklė, tačiau dažniausiai yra sudaromas procedūrų, kurios nelaikomos pakankamu apdorojimu arba perdirbimu, sąrašas. Šios išimties, o ne pageidaujamos taisyklės naudojimas susijęs su tuo, jog nėra objektyvios galimybės nustatyti baigtinį sąrašą operacijų, galimų atlikti su produktais (dėl tokių operacijų gausos ir produktų individualių savybių, priklausančių nuo jų rūšies, taip pat nuo spartaus technologijų vystymosi). Įgyvendimo nuostatų 38 straipsnis gali būti apibūdinamas kaip šio metodo išraiška teisės akte, nes minėtame straipsnyje yra nurodyta, jog tokie procesai, kaip:

- a) „operacijos, kuriomis siekiama išlaikyti gerą produktų būklę juos gabenant ir laikant (ventiliacija, išskleidimas, džiovinimas, pažeistų dalių šalinimas ir pan.);

²⁸ Pietų Afrikos Prekybos teisės centras [Žiūrėta 2008-03-01]. Prieiga per internetą: <http://www.tralac.org/pdf/20051018_ROO_paper.pdf>.

²⁹ Lyons, Timothy. *EC Customs Law*. United Kingdom: Oxford University Press 2001, p. 200.

- b) paprastos operacijos, kurias sudaro dulkių šalinimas, produktų persijojimas ar peršvietimas, rūšiavimas, klasifikavimas, derinimas (įskaitant rinkinių sudarymą), plovimas, pjaustymas;
- c) i) pakuočių pakeitimas, krovinių persikirstymas ir surinkimas;
ii) paprastas sudėjimas į maišus, dėklus, dėžes, pritvirtinimas prie plokščių ar lentų ir kt. bei visos kitos paprastos pakavimo operacijos;
- d) ženklų, etikečių ar kitų panašių skiriamųjų ženklų tvirtinimas ant produktų ar jų pakuočių;
- e) paprastas produktų dalių surinkimas, siekiant gauti užbaigtą produktą;
- f) dviejų ar daugiau operacijų, nurodytų a – e punktuose, derinys³⁰

laikomi nesuteikiančiu produktui kilmės statuso. Nors šiame sąraše yra vertinamųjų nuostatų, tokių kaip „paprastos operacijos“ ar „paprastas sudėjimas“, tačiau vertinant sistemiškai, galima teigti, jog šis sąrašas apima nesudėtingas, esminių produkto savybių nekeičiančias operacijas, kurios susijusios su produkto geros būklės išsaugojimu, surinkimu į vieną visumą ir pan. Klausimas dėl paprastų surinkimo operacijų buvo iškeltas ir ETT, į kurį atsakant buvo laikomasi pozicijos, jog paprastos surinkimo operacijos yra tos, kurios nereikalauja specialaus kvalifikuoto personalo joms atlikti arba sudėtingų įrankių, arba spacialiai įrengtų fabrikų šios operacijos tikslui pasiekti,³¹ tačiau toje pačioje byloje ETT pripažino, jog siekiant nustatyti, ar operacijos yra pakankamos, kad įtakotų prekės kilmės pasikeitimą, nebūtina nustatyti, ar operacija (tos bylos atveju – surinkimas) apima bet kokį intelektualų įnašą.³² Vadinasi, vien intelektualaus įnašo buvimo faktas negali būti lemiamu veiksmu sprendžiant klausimą, ar prekė įgijo apdorojimo ar perdirbimo vietos valstybės kilmės statusą. Toje pačioje byloje *Brother International GmbH v Hauptzollamt Giessen*³³ ETT išreiškė savo poziciją apie surinkimo operacijas: jos gali būti laikomos nulemiančiomis prekės kilmę (t. y. laikomos pakankamu apdorojimu arba perdirbimu), kai šios operacijos yra lemiamas gamybos etapas, kurio metu sudėtinės dalys tampa apibrėžtomis ir įgyja specifines savybes. Jeigu su produktu atliekamos operacijos esmingai nepakeičia jo savybių bei sudėties, ir jų pagrindinis efektas yra atskirti dalis nuo pagrindinio karkaso ir taip suteikti norimą

³⁰ 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93 išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (OL L 253, 1993-10-11, p. 1–766), 38 straipsnis.

³¹ Europos Teisingumo Teismo 1989 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje C-26/88, *Brother International GmbH v Hauptzollamt Giessen*, ECR 1989-04253.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

prekinę išvaizdą, tokios operacijos taip pat nėra laikytinos nulemiančiomis prekės kilmę.³⁴

Sutartyje dėl kilmės taisyklių taip pat nustatytas reikalavimas valstybei užtikrinti, jog jeigu teisės aktuose įtvirtinama galimybė naudoti šį metodą, turi būti tiksliai aprašoma operacija, kuria nustatoma prekės kilmė.³⁵ Kai kurių operacijų, atliekamų su tam tikrais produktais, sąrašai yra pateikti Įgyvendinimo nuostatų 9 – 11 ir kituose prieduose, pavyzdžiui, paukščių kiaušinių džiovinimas (atitinkamai, po sudaužymo ir atskyrimo) būtų laikomas pakankamu apdorojimu arba perdirbimu, ir šiomis procedūromis gautas produktas – džiovintų kiaušinių albuminas, įgytų procedūrų atlikimo valstybės kilmę.

2. 3. 3. Pridėtinės vertės arba ekonominis kriterijus

Šis metodas yra paremtas prekės gamybos procesuose naudojamų produktų verčių santykiu arba prekės apdorojimo ar perdirbimo procese sukurta pridėtinės vertės procentine išraiška.³⁶ Pirmuoju atveju, kai apdorojimu arba perdirbimu siekiama prekei suteikti tam tikros šalies kilmės statusą, gamybos procesuose naudojamų kilmės neturinčių arba kitos šalies kilmę turinčių produktų vertės neturi viršyti tam tikros nustatytos ribos. Antruoju atveju, jeigu apdorojimo arba perdirbimo procesais suteikta pridėtinė vertė atitinka nustatytą dydį, išreikštą procentais, bus laikoma, jog prekė įgijo tos šalies, kurioje buvo atliktas minėtas procesas, kilmės statusą. Kaip vienas iš tinkamo šio metodo taikymo saugiklių yra reikalavimas, kad šio procentinio kriterijaus apskaičiavimo tvarka privalo būti nurodyta kartu su kilmės taisyklėmis.³⁷ Šio kriterijaus bei jo saugiklio išraišką praktikoje galima iliustruoti Įgyvendinimo nuostatų 9 – 11 ir kituose prieduose pateikiamais sąrašais. Pavyzdžiui, jeigu galutinis produktas yra įvardijamas kaip “medvilnės pūkai, balintojai”, kurio Kombinuotosios nomenklatūros kodas bus 1404, tai kilmės neturinčių medžiagų apdirbimas ir perdirbimas, suteikiantis kilmės statusą turi būti gamyba iš žaliavinės medvilnės, kurios vertė ne didesnė kaip 50% produkto *ex-works* kainos. *Ex-works* kaina yra produkto gamintojo kaina, todėl vadovaujantis pateiktu pavyzdžiu, žaliavinės medvilnės, neturinčios kilmės, vertė negali būti didesnė nei 50% gamintojui sumokėtos produkto kainos. Siekiant nustatyti kilmės statuso neturinčių panaudotų medžiagų vertę imama jų muitinė vertė importo metu, o

³⁴ Europos Teisingumo Teismo 1984 m. vasario 23 d. sprendimas byloje C-93/83, *Zentralgenossenschaft des Fleischgewerbes eG (Zentrag) v Hauptzollamt Bochum*, ECR 1984-01095.

³⁵ Sutartis dėl kilmės taisyklių, (OL L 336, 1994 12 23, p. 0144-0150), 2 straipsnio a) punkto iii) papunktis.

³⁶ Lyons, Timothy. *EC Customs Law*. United Kingdom: Oxford University Press, 2001, p. 200.

³⁷ Sutartis dėl kilmės taisyklių, (OL L 336, 1994 12 23, p. 0144-0150), 2 straipsnio a) punkto iii) papunktis. 2 str. a) punkto, ii) papunktis.

jeigu ji nėra žinoma, pirma nustatoma kaina, sumokėta už jas perdirbimo šalyje (Įgyvendinimo nuostatų 40 straipsnis).

Teisės doktrinoje yra išskiriamas dar vienas, ketvirtasis, metodas, kuris apibūdinamas kaip abstraktusis kriterijus: “ketvirtasis metodas susideda tik iš abstrakčių kriterijų nustatymo, tokių kaip paskutinis esminis apdorojimas ar perdirbimas, kuris yra ekonomiškai pagrįstas ir kurio rezultatas – naujas produktas arba kuris yra laikomas svarbiu gamybos etapu. Tokiu atveju administracija ir galiausiai teismai gali nuspręsti, ar konkretus perdirbimas yra pakankamas, kad suteiktų prekės kilmę ar ne”.³⁸ Tačiau manoma, pastarasis kriterijus nėra vertinamas kaip atskiras metodas, o paprasčiausiai yra sudedamoji antrojo metodo dalis, kadangi sąrašas operacijų, galinčių įtakoti prekės kilmės pasikeitimą, yra sudaromas atsižvelgiant ir įvertinant, ar tam tikra operacija atitinka vertinamuosius kriterijus, tokius kaip paskutinis esminis apdorojimas, ekonomiškasis pagrindimas ir kt. Todėl ginčai, kuriuos sprendžia teismai dėl šių vertinamųjų kriterijų kyla dėl to, kad, kaip jau minėta, objektyviai nėra įmanoma nustatyti tokio baigtinio, tikslaus sąrašo operacijų, kuris apimtų visus įmanomus apdorojimo arba perdirbimo veiksmus įvairioms produktų rūšims.

Praktikoje yra taikomi visi trys aptarti metodai, todėl muitų teisės teorijoje nagrinėjami kiekvieno iš jų privalumai bei trūkumai: pozicijos pasikeitimas pagal Kombinuotąją nomenklatūrą gali būti objektyviai ir preciziškai įvertintas, o kilmės įrodymo dokumentas, manoma, neturėtų kelti abejonių dėl lengvo jame pateikiamos informacijos patikrinamumo. Tačiau tam, kad šis metodas būtų dažniau taikomas praktikoje, trūksta jau minėtų šio metodu išimčių konkrečiau sąrašo, kuris išdėstytų tuos atvejus, kai pozicija pasikeitė, tačiau tai nenulemia prekės kilmės pasikeitimo. Žinoma, svarbu ir tai, jog valstybės vadovautųsi harmonizuota sistema, pagal kurią būtų klasifikuojamos prekės. Šiuo metu Europos Bendrijos mastu³⁹ pripažinta ir naudojama vienoda Kombinuotoji nomenklatūra palengvina šio metodo taikymą institucijoms bei verslo subjektams.⁴⁰ Kiti autoriai įvardija dar vieną privalumą pažymėdami, kad verslo subjektams šis metodas patogus dar ir tuo, jog palieka nedaug veiksmų laisvės valdžios institucijoms⁴¹, todėl atsiranda mažesnė tikimybė, kad verslo subjektų lūkesčiai bus pažeisti. Kaip trūkumas išskiriamas muitų tarifų klasifikacijos nesuderinamumas su kilmės nustatymo reikmėmis⁴², t. y. ETT nuomone neturi būti siekiama nustatyti

³⁸ Lux, Michael. *Guide to Community Customs Legislation*, Belgium: Bruylant Brussels, 2002, p. 148-149.

³⁹ Kombinuotoji nomenklatūra yra pagrįsta Suderintos sistemos nomenklatūra, kuri yra taikoma tarptautiniu lygmeniu Pasaulio prekybos organizacijos valstybių narių.

⁴⁰ Lyons, Timothy. *EC Customs Law*. United Kingdom: Oxford University Press, 2001, p. 201.

⁴¹ Lux, Michael. *Guide to Community Customs Legislation*, Belgium: Bruylant Brussels, 2002, p. 149.

⁴² *Ibidem*.

kriterijus, apibrėžiančius prekės kilmę perdirbtų produktų tarifinėje klasifikacijoje, kadangi Bendrasis maito tarifas buvo sugalvotas tam, kad įvykdytų specialius tikslus, o ne ryšium su tuo, kad nustatytų prekės kilmę.⁴³ Suprantama, jog būtina sąlyga šio metodo taikymui – tarifinės klasifikacijos išmanymas.

Antrasis metodas, kaip jau minėta, laikomas patogiausiu ir lengviausiai pritaikomu, tačiau tik su sąlyga, jog valstybė yra apsisprendusi dėl tikslaus, kiek įmanoma konkretesnio sąrašo, kokios operacijos yra laikomos galinčiomis įtakoti prekės kilmės pasikeitimą ir kokios ne. Tačiau reikia atsižvelgti į aplinkybę, jog toks sąrašas įmanomas tik specifinėms prekių grupėms, o jo pritaikomumas universaliai naudojimui abejotinas. Praktikoje taip pat susiduriama su sunkumais patikrinti, kokie konkretūs veiksmai buvo atliekami su produktais⁴⁴, todėl galima didelė nesąžiningo šio metodo naudojimo tikimybė.

Paskutinis metodas išsiskiria gana paprasta koncepcija, tačiau praktikoje susiduriama su sunkumais: kadangi ne visada įmanoma tiksliai nustatyti apdorojime sunaudotų medžiagų kainą, galimi ginčai dėl to, ar reikalavimai kilmės suteikimui buvo įvykdyti. Medžiagų kainų kaita pasaulinėje rinkoje taip pat įtakoja šio metodo nestabilumą, kadangi būtent kainų pasikeitimas gali tapti lemiamu veiksniumi nustant, ar buvo pasiekta prekės kilmės pakeisti vertės dalis.⁴⁵

Jau minėta, jog visi apibūdinti metodai gali būti taikomi kartu, taip išvengiant aptartų trūkumų įtakos. Tačiau toks kompleksinis taikymas reikalauja iš verslo subjektų itin didelės kompetencijos ir kiekvieno metodo ypatybių išmanymo.

Kaip matyti iš pateiktos teisės aktų, teisės literatūros ir ETT praktikos analizės, nustatant, ar apdorojimas arba perdirbimas yra pakankamas, nėra gilinamasi dėl kokių priežasčių šis procesas vyko kitoje valstybėje. Suprantama, tokį verslo subjekto pasirinkimą gali lemti įvairios subjektyvios ir objetyvios priežastys: pigesnė darbo jėga, stiprūs ryšiai su užsienio partneriais, nebuvimas galimybių konkrečioje šalyje atlikti tam tikrą proceso dalį ir daugelis kitų. Tačiau siekiant apsaugoti nuo piktnaudžiavimo nepreferencinės kilmės taisyklėmis ir jų įtakojamų priemonių taikymu, Kodekso 25 straipsnyje yra įtvirtinta speciali taisyklė, kurios tikslas užkirsti kelią procesui, įvardijamam kaip “kilmės vaikymasis” (angl. – *origin shopping*)⁴⁶. Šios taisyklės pagrindinis aspektas: jeigu vienintelis kurio nors perdirbimo arba apdoravimo proceso tikslas buvo apeiti kilmės taisyklės ir iš to išplaukiančias pasekmes, toks procesas

⁴³ Europos Teisingumo Teismo 1983 m. kovo 23 d. sprendimas byloje C-162/82, *Criminal proceedings against Paul Cousin and others*, ECR 1983-01101.

⁴⁴ Lux, Michael. *Guide to Community Customs Legislation*, Belgium: Bruylant Brussels, 2002, p. 148.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 149.

⁴⁶ Lyons, Timothy. *EC Customs Law*. United Kingdom: Oxford University Press, 2001, p. 209 – 210.

jokiomis aplinkybėmis nelaikomas suteikiančiu taip pagamintoms prekėms šalies, kurioje jis buvo atliktas, prekių kilmę. Ši nuostata užkerta kelią tokiems atvejams, kai nors formaliai kitoje šalyje vykęs apdorojimas arba perdirbimas yra laikomas pakankamu tam, kad prekei būtų suteikta procedūrų atlikimo šalies kilmė, tačiau tokios procedūros buvo atliekamos atitinkamoje valstybėje be pateisinamo ir aiškaus pagrindo. Neabejotina, jog pagrindinė sąlyga šios nuostatos taikymui – nustatytas tikrasis apdorojimo arba perdirbimo tikslas ir faktais patvirtinta prielaida, kad tokiais veiksmais buvo siekiama apeiti nuostatas, susijusias su konkrečios šalies kilmės taisyklėmis. ETT, pateikdamas preliminarų sprendimą šiuo klausimu byloje⁴⁷, laikėsi nuomonės, jog detalių surinkimo perkėlimas iš šalies, kurioje jos buvo pagamintos, į kitą, kurioje surinkimas vykdomas ten esančiuose fabrikuose, negali pats savaime patvirtinti prezumpcijos, jog vienintelis tokio perkėlimo tikslas buvo apeiti kilmės taisykles, nebent toks perkėlimas sutampa su tam tikrų specialių nuostatų įsigaliojimu (pavyzdžiui, antidempingo muitų taikymu). Pastaruoju atveju, kaip pabrėžė ETT, suinteresuotas gamintojas privalo įrodyti, kad toks perkėlimas nėra susijęs su specialių nuostatų įsigaliojimu ir tokiam veiksmui buvo pateisinamos priežastys.⁴⁸ Tačiau abejotina, ar tokia pozicija galėtų būti vertinama kaip ne per griežta, todėl kad įrodinėjimo našta tenka vien suinteresuotam gamintojui, o prezumpcija gali būti grindžiama tik sutapimu, nors Kodekso nuostata reikalauja, kad prielaida, jog vienintelis proceso tikslas buvo apeiti taisykles, turi būti nustatyta arba patvirtinta faktais. Vadinasi, prielaidą, tikslą ir faktus turėtų nustatyti muitinės arba ginčo nagrinėjimo institucijos, o gamintojas turėtų pateikti įrodymus, pagrindžiančius, kodėl konkrečiai tam tikros operacijos buvo perkeltos, bei argumentuoti tai priimtinais verslo motyvais. Priešingu atveju, sukuriama nepagrįstai didelė rizika verslo subjektams bei sumažinamos galimybės išnaudoti tarptautinės prekybos teikiamus privalumus. Kita vertus, jeigu įrodinėjimo pareiga tektų tik muitinės arba ginčo nagrinėjimo institucijomis, Muitinės kodekso nuostata praktiškai nebūtų pritaikoma dėl sunkumų įrodinėjant gamintojo tikslą bei jį pagrindžiančius faktus, nes dažnai tokie tikslai yra susiję su verslo strategija, komercinėmis paslaptimis. Vis dėlto darytina išvada, jog Muitinės kodekso 25 straipsyje įtvirtinta specialioji taisyklė yra bendrojo principo – draudimo piktnaudžiauti teise išdava, o ETT bei kiti teismai savo jurisprudenciją kreipia sąžiningo verslo subjektų elgesio skatinimo linkme, taip padėdami išvengti ir “kilmės vaikymosi” (angl. – *origin shopping*) reiškinių.

⁴⁷ Europos Teisingumo Teismo 1989 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje C-26/88, *Brother International GmbH v Hauptzollamt Giessen*, ECR 1989-04253.

⁴⁸*Ibidem*.

2. 4. Specialiosios kilmės taisyklės, taikomos tam tikrai prekių rūšiai

Aukščiau aptartos taisyklės yra laikomos bendromis ir jas galima taikyti nustatant bet kurios prekių rūšies kilmę, nors skirtingos prekės gali turėti tik konkrečiai rūšiai būdingų specifinių savybių. Dėl kai kurių prekių, tokių kaip tekstilės gaminiai arba žemės ūkio produktai, jautrumo, Įgyvendinimo nuostatose jiems taikomos kilmės taisyklės yra įtvirtintos atskiruose poskirčiuose ar straipsniuose⁴⁹. Tačiau galima pastebėti, kad šiose taisyklėse vartojamų sąvokų ir pagrindinių nuostatų esmė nesiskiria nuo bendrųjų taisyklių, o yra pateikiami tik atskiri niuansai, todėl detalesnis jų nagrinėjimas pateikiamas nebus.

Šito negalima būtų pasakyti apie skirsnio, skirto paaiškinimams dėl atsarginių dalių, taisyklės⁵⁰. Visas aukščiau nagrinėtas materialusis kilmės taisyklių reglamentavimas yra skirtas pagrindinės prekės kilmės nustatymui. Tačiau tam, kad galėtų būti užtikrintas įvairių įrenginių, mechanizmų, aparatų ir mašinų ilgalaikis naudojimas, yra gaminamos atsarginės, papildomos detalės bei įrankiai. Šių pagrindinių atsarginių dalių kilmės problema yra išspręsta nustatant specialiąsias, supaprastintas kilmės taisykles, jeigu atsarginės dalys atitinka Įgyvendinimo nuostatų 41 – 46 straipsnių reikalavimus. Pagrindinėmis atsarginėmis dalimis, vadovaujantis Įgyvendinimo nuostatų 43 straipsniu, laikomos tokios būdingos sudėtinės dalys, be kurių negali būti užtikrintas įrenginio, mechanizmo, aparato ar mašinos veikimas, bei jei tokios dalys yra skirtos jų įprastinei priežiūrai ir kuriomis pakeičiamos sugadintos ar nepataisomos tos pačios rūšies dalys. Pagrindinėmis atsarginėmis dalimis neturėtų būti laikomos smulkios, neesminės, lengvai pakeičiamos kitomis, įrenginio mechanizmo, aparato ar mašinos dalys. Jeigu atsarginės, papildomos detalės ar įrankiai yra gabenami kartu su pagrindiniu aparatu, daroma prielaida, kad jie turi tokią pat kilmę kaip ir pagrindinis produktas.⁵¹ Tačiau jeigu atsarginės dalys yra gabenamos ne kartu su pagrindiniu produktu, tokios pačios kilmės prielaida daroma tik tuo atveju, jeigu suinteresuotas gamintojas įrodo, kad:

- tokias atsargines dalis būtina importuoti į paskirties šalį;
- pagrindinis produktas yra jau anksčiau išleistas į laisvą apyvartą arba eksportuotas;

⁴⁹ 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93 išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (OL L 253, 1993-10-11, p. 1—766), 36-37, 55-62 straipsniai.

⁵⁰ 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93 išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (OL L 253, 1993-10-11, p. 1—766), Prekių kilmė, 1 skyrius, 2 skirsnis, 41-46 straipsniai.

⁵¹ Lux, Michael. *Guide to Community Customs Legislation*, Belgium: Bruylant Brussels, 2002, p. 157.

- ir, svarbiausia, minėtų pagrindinių atsarginių dalių įmontavimas į atitinkamą įrenginį, mechanizmą, aparatą ar mašiną jų gamybos metu nepakeistų įrenginio, machanizmo, aparato ar mašinos kilmės statuso.⁵²

Pastarasis reikalavimas užkerta kelią piknaudžiavimui pridėtinės vertės kriterijumi, nes tam tikros atsarginės dalies įmontavimas į prekę gamybos metu, vadovaujantis šia taisykle gali reikšti, jog bus viršyta maksimali procento riba ir pagrindinė prekė taps neatitinkančia nelengvatinės kilmės taisyklių reikalavimų.

Suinteresuotas gamintojas, siekdamas įrodyti reikalaujamas aplinkybes, gali pateikti informaciją apie kilmės sertifikatą, kuris buvo skirtas pagrindiniam produktui, sąskaitą – faktūrą, sutartį arba bet kokį kitą dokumentą, kuris pagrįstų, kokiam pagrindiniam produktui yra skirtos atsarginės dalys, ir kad toks atsarginių dalių tiekimas yra įprastos techninės priežiūros dalis.⁵³

Kaip matyti iš atsarginėms dalims skirtų nuostatų, jos yra paremtos prielaida, jog tokios dalys turi pagrindinio produkto gamybos šalies kilmę, tačiau suinteresuotas gamintojas, eksportuotojas arba importuotojas turi būti pasirengęs įrodyti šių dalių paskirtį. Tokiomis taisyklėmis yra proporcingai paskirstomos pareigos tarp kompetentingų muitinės institucijų bei gamintojo, eksportuotojo ar importuotojo.

2. 5. Nepreferencinės kilmės įtaka prekių apmokestinimui

Aptarus pagrindines nelengvatinės prekių kilmės nustatymo taisykles bei išanalizavus jų taikymo problemas, galima daryti išvadą, jog nors daugeliu atvejų jos ir yra paremtos vertinamaisiais kriterijais, tačiau taisyklių taikymas reikalauja vienareikšmiško sprendinio, t. y. prekės atitinka nepreferencinės kilmės įgijimo taisykles ar ne. Todėl kyla klausimas, kokią įtaką turi prekės kilmės nustatymas ir kokias konkrečiai pasekmes, t. y. lengvatas ar apribojimus, patirs suinteresuotas gamintojas, eksportuotojas ar importuotojas. Kadangi prekės kilmė yra vienas iš trijų veiksnų, įtakančių importo metu atsirandančios skolos muitinei dydį, todėl iš nagrinėjamos temos pozicijų svarbiausia nustatyti, kaip importuojamos nepreferencinę kilmę turinčios prekės bus apmokestinamos. Muitinės kodekso 22 str. pateiktos 3 grupės priemonių, kurių taikymo tikslais nustatoma nelengvatinė prekių kilmė: taikant Europos Bendrijų maito

⁵² 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93 išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (OL L 253, 1993-10-11, p. 1—766), 41-42 str.

⁵³ 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93 išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (OL L 253, 1993-10-11, p. 1—766), 44 ir 46 straipsniai.

tarifa, taikant ne tarifų priemones, įforminant ir išduodant prekių kilmės sertifikatus. Papildant šį sąrašą paminėtinos ir kitos priemonės, pavyzdžiui, šią kilmę turinčioms prekėms gali būti pritaikyti antidempingo ir išlyginamieji muitai, prekybos draudimai ir apsaugos priemonės, tarifinės kvotos,⁵⁴ jeigu jos yra numatytos tarptautiniuose susitarimuose tarp šalių arba vienašališkai nustatytos konkrečios valstybės.⁵⁵

Netarifinėmis priemonėmis yra siekiama reguliuoti vidaus rinkos prekių pasiūlą, t. y. drausti arba riboti tam tikrų prekių importą arba eksportą, bei apsaugoti vietos prekių gamintojus, taip pat apsaugoti gyventojų (prekių vartotojų) sveikatą, aplinką, moralę, religiją bei užtikrinti nacionalinį saugumą.⁵⁶ Lietuvoje nėra nustatyta bendra netarifinių priemonių taikymo tvarka, todėl tokios priemonės nėra griežtai suskirstytos į grupes, o dažniausiai yra susijusios su papildomais arba specifiniais reikalavimais (pavyzdžiui, importo licencijos turėjimas).⁵⁷ Tačiau sąlyginai netarifinės priemonės galėtų būti suskirstytos į muitinės kontrolės, veterinarijos kontrolės, fitosanitarijos kontrolės, kokybės kontrolės, prekių saugos kontrolės, ir kitos kontrolės rūšis. Muitinės kontrolės priemonėms galima būtų priskirti papildomą importuojamų prekių tikrinimą arba gamintojo specifikacijų ir techninių operacijų aprašymų atitikimo kilmės dokumentams tikrinimą. Veterinarijos ir fitosanitarijos kontrolės priemonėmis siekiama apriboti tam tikrų gyvūnų ir augalų, galinčių pakenkti saugomai aplinkai, importą. Pavyzdžiui, kai kurių užkrečiamų ligų protrūkių metu muitinė gali reikalauti pateikti dokumentus, kurie įrodytų, jog įvežami gyvūnai arba augalai nebuvo užkrėsti ir jų auginimas arba laikymas atitiko sugriežtintas sąlygas. Kokybės ir prekių saugos kontrolės priemonės skirtos užtikrinti vartotojų saugumą ir sumažinti riziką, jog į valstybės vidaus rinką pateks nesaugios bei nekokybiškos prekės.

Kaip jau minėta, nepreferencinę prekių kilmę turinčioms prekėms, importuojamoms į Bendriją, taikomas Bendrasis muito tarifas.⁵⁸ Taip pat tokioms prekėms gali būti pritaikyti antidempingo muitai – tais atvejais, kai importuojamos į Bendriją prekės yra parduodamos už mažesnę kainą, negu jos būtų parduodamos prekių gamintojo šalyje. Šiais atvejais valstybė, siekdama apginti savo vidaus rinką nuo

⁵⁴ Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos *Prekių kilmė*. [Žiūrėta 2007-02-02]. Prieiga per internetą: <http://www.cust.lt/view?show=Prek_muitsajungos_080215_120306111224937059.pdf>;

⁵⁵ Turima omenyje ir muitų sąjungas.

⁵⁶ Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerija. Netarifinis užsienio prekybos reguliavimas [Žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.cust.lt/lt/rubric?rubricID=521>>.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ 1987 m. liepos 23 d. Europos Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2658/87, dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo, (OJ L 256 1987-09-07).

nepagrįstai pigių prekių ir nesažiningos konkurencijos, nustato joms antidempingo muitus ir taip bent šiek tiek padidina jų kainą.⁵⁹

Būtina atkreipti dėmesį į svarbų įtakos apmokestinimui aspektą. Kaip jau minėta, išvardintos ir glaustai apibūdintos priemonės gali būti pritaikytos prekėms, kurios laikomos turinčiomis nepreferencinę kilmę. Tačiau reikia pabrėžti, kad konkrečių priemonių taikymas priklauso ne nuo nepreferencinės prekių kilmės nustatymo apskritai, tačiau nuo to, kokios konkrečios valstybės kilmę įgija prekės, nes priemonės dažniausiai yra nustatomos iš konkrečios valstybės kilusiai tam tikrai prekių rūšiai, pavyzdžiui, kiaulienai, žaislams ir pan. Todėl suinteresuotas verslo subjektas, žinodamas taikomus apribojimus, gali taip planuoti ir vykdyti prekių gamybos procesą, kad jos įgytų tos valstybės, kuriai nėra numatytas tarifinių arba netarifinių priemonių taikymas, nepreferencinę prekių kilmę, arba iš anksto tinkamai vykdyti specialius reikalavimus ir pasirūpinti tokį faktą įrodančiais dokumentais.

Tačiau visų su nepreferencine prekių kilme susijusių pasekmių atsiradimas priklauso nuo daugelio aplinkybių: ekonominės padėties importo šalies rinkoje, susitarimų tarp valstybių, tarptautinės prekybos politikos ir pan., todėl norint sužinoti, kokios priemonės konkrečiu atveju gali būti pritaikytos tokią kilmę turinčioms prekėms, reikėtų kreiptis į kompetentingas muitinės institucijas arba tikrinti duomenų bazėje TARIC.⁶⁰

⁵⁹ Plačiau – Pasaulio prekybos organizacija [Žiūrėta 2008-03-15]. Prieiga per internetą <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm8_e.htm>.

⁶⁰ Plačiau apie duomenų bazę TARIC – šio darbo 4. 2. 1. skyriuje.

3. Preferencinė (lengvatinė) prekių kilmė

Lengvatinė prekių kilmė yra antroji kilmės rūšis, jos pagrindinės taisyklės turi panašią struktūrą, kaip jau nagrinėtos nepreferencinės kilmės taisyklės, tačiau jų traktavimas yra įtakojamas preferencinę kilmę turinčioms prekėms teikiamų lengvatų. Dėl šios priežasties konkreti įtaka apmokestinimui bus paraleliai nurodoma nagrinėjant kilmės taisykles. Preferencinės kilmės taisyklių tikslas yra teikti lengvatas tik tiems produktams iš lengvatas gaunačių šalių, kurie atitinka keliamas sąlygas ir sieki, kad tokių produktų gamyboje būtų naudojama kuo mažiau neapdirbtų produktų iš kitų šalių ir kad didžioji dalis apdirbimo proceso vyktų lengvatas gaunančioje šalyje.⁶¹ Preferencinei prekių kilmei nustatyti taikomi du pagrindai: Bendroji preferencijų sistema (toliau – BPS) ir preferenciniai susitarimai, todėl kilmės taisyklės arba yra nustatomos vienašališku pareiškimu (pirmuoju atveju – Europos Bendrijos teisės aktais), arba dėl jų yra susitariama suinteresuotoms šalims sudarant atitinkamus susitarimus. Todėl galima teigti, jog abiem atvejais šalys yra laisvos nustatyti tokias taisykles, kokios joms atrodo priimtinos ir taikytinos, tačiau kaip bus matyti vėliau, nėra smarkiai nukrypstama nuo bendrųjų principų ir reikalavimų, taikomų apskritai kilmės taisyklėms apskritai. Dėl šios priežasties analizuojant lengvatinės kilmės taisykles bus stengiamasi atkreipti dėmesį ir į abiejų kilmės rūšių taisyklių panašumus bei skirtumus.

3. 1. Bendroji preferencijų sistema

BPS yra pirmasis iš dviejų pagrindų preferencinei prekių kilmei nustatyti. 2004 m. buvo paruoštas Europos Komisijos komunikatas⁶² dėl bendrųjų tarifų lengvatų vaidmens 2006 – 2015 m., kuriame išdėstytas svarbiausias Bendrųjų tarifų lengvatų (alternatyvi komunikate naudojama Bendrosios preferencijų sistemos pavadinimo formuluotė) prioritetas – „padėti besivystančioms šalims pasinaudoti globalizacijos teikiamais pranašumais, ypač siejant prekybą ir darnų vystymąsi”.⁶³ Ši sistema yra pagrįsta principu, jog išsivysčiusios šalys, siekdamos suvienodinti ekonominio šalių pajėgumo skirtumus ir skatinti silpniau išsivysčiusių šalių ekonominį augimą, taiko nulinį arba sumažintą muito tarifą prekėms iš tų besivystančių šalių, kurios yra įtrauktos į šią sistemą ir kurių prekės

⁶¹ Lux, Michael. *Guide to Community Customs Legislation*, Belgium: Bruylant Brussels, 2002, p.160.

⁶² Europos Bendrijų Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Besivystančios šalys, tarptautinė prekyba ir darnus vystymasis: Bendrųjų tarifų lengvatų (BSL) vaidmuo 2006-2015 m.“, Briuselis 7.7.2004 KOM (2004) 461 galutinis.

⁶³ *Ibidem*, įvadas.

atitinka keliamus reikalavimus. Labiausiai siekiama padėti mažiau išsivysčiusioms šalims ir labiausiai pažeidžiamoms besivystančioms šalims (nedidelės ekonomikos, anklavo šalims, mažą pelną gaunančioms šalims ir pan.). Prekėms, kilusioms iš tokių mažiau išsivysčiusių ar besivystančių šalių, ir turinčiomis teisę į Bendrojoje preferencijų sistemoje numatytas lengvatas, taikomi du pirminiai reikalavimai, nustatyti Įgyvendinimo nuostatų 66 straipsnyje:

1. jos buvo išgautos ar pagamintos tik toje vienoje šalyje arba buvo pakankamai perdirbtos ar apdorotos, ir
2. šios prekės buvo gabenamos tiesiogiai iš lengvatas gaunančios šalies į Bendriją.

Kadangi į šiuos reikalavimus būtina atsižvelgti sprendžiant klausimą, ar tam tikroms į Bendriją importuojamoms prekėms apskritai galės būti taikomos lengvatos, bei šiems pirminiams reikalavimams nemažai dėmesio yra skiriama Įgyvendinimo nuostatose, siekiant visapusiško įvertinimo, būtina kiekvieną iš jų aptarti plačiau.

3. 1. 1. Prekės, išgautos ar pagamintos vienoje šalyje

„Prekės išgautos ar pagamintos vienoje šalyje” – ši sąvoka, analogiškai kaip ir nepreferencinės kilmės atveju, apima toje šalyje išgautus mineralinius produktus, išaugintus augalinės kilmės produktus, gimusius ir užaugintus gyvus gyvūnus bei iš jų gautus produktus, toje valstybėje vykusios medžioklės ar žvejybos produktus, taip pat gamybos metu susidariusias atliekas, laužą. Kadangi šalies teritorijai priskiriama ir tai šaliai priklausanti teritorinė jūra, kilusiomis iš tos šalies laikomos prekės iš jūrų žvejybos produktų. Lyginant nelengvatinės ir lengvatinės kilmės taisyklių nuostatas dėl žvejybos produktų arba produktų, pagamintų plaukiojančiose įmonėse, pastebėtina, kad lengvatinės kilmės taisyklės nustato daugiau reikalavimų, kuriuos turi atitikti laivai ir jų įgula arba savininkai (Įgyvendinimo nuostatų 67 straipsnio 2 dalis). Šiuo atveju preferencinė prekės kilmė bus suteikta laivų sugautiems arba išgautiems produktams netgi ne tos valstybės šalies teritorinėje jūroje, jeigu plaukiojantys laivai buvo registruoti toje valstybėje ir plaukioja su jos vėliava. Plaukiojančiose įmonėse pagamintiems produktams taip pat taikomas pastarasis reikalavimas. Jeigu valstybė turi išimtines teises eksploatuoti jūros dugną ar podugnį, iš tokios eksploatacijos gauti produktai irgi bus laikomi kilusiomis iš tos šalies prekėmis. Prekės, pagamintos toje šalyje vien tik iš anksčiau išvardintų prekių ar jų darinių, taip pat bus laikomos kilusiomis iš tos šalies.

Iš viso aukščiau pateikto produktų sąrašo, išskirti reikėtų šalyje surinktus naudotus daiktus, tinkančius tik žaliavoms regeneruoti, kadangi nėra aišku, kokie produktai galėtų

pakliūti po tokiu apibūdinimu, o vertinant lyginamuoju požiūriu, nepreferencinės kilmės taisyklėse nėra pripažinta, kad tokie produktai laikomi išgautais arba pagamintais toje vienoje šalyje.

3. 1. 2. Pakankamas perdirbimas ar apdorojimas

Analogiškai kaip ir nelengvatinių kilmės taisyklių atveju, kur kas didesnių sunkumų kelia kilmės nustatymas, kai prekės gaminimas vyksta keliuose šalyse arba naudojant kilmės neturinčias medžiagas. „Pakankamas perdirbimas ir apdorojimas” yra vertinamoji sąvoka, tačiau Įgyvendinimo nuostatų 68 straipsnyje nustatyta, jog prekė įgyja kilmę tuo atveju, jeigu gautasis produktas yra klasifikuojamas kitoje pozicijoje (taip pat pagal Kombinuotąją nomenklatūrą), negu kilmės neturinčios medžiagos, panaudotos jo gamyboje. Kaip matyti, ši nuostata yra identiška šio darbo 2. 3. 1. skyriuje nagrinėtai taisyklei, kuri remiasi Kombinuotosios nomenklatūros pozicijos pasikeitimo kriterijumi. Preferencinės kilmės taisyklių taikymo tikslais, reglamento Nr. 2454/93⁶⁴ 15 priede pateikiamas sąrašas konkrečių apdirbimo ar perdirbimo operacijų, kurias reikia atlikti su kilmės neturinčiomis medžiagomis, kad pagamintas produktas įgytų kilmės statusą. Anksčiau pozicijos pasikeitimo taisyklė buvo laikoma pagrindine nustant, ar perdirbimas arba apdorojimas yra pakankamas.⁶⁵ Tačiau pastaruoju metu yra vis labiau atsisakoma šio kriterijaus, kaip kilmę apsprendžiančio veiksnio, ir vis dažniau naudojamosi nepakankamo apdorojimo ir perdirbimo operacijų sąrašu,⁶⁶ kurį sudaro tokios operacijos, kuriomis:

- kuriomis siekiama išsaugoti produktų būklę jų gabenimo ir saugojimo metu (pvz., ventilacija, džiovinimas, sugadintų dalių šalinimas ir pan.),
- paprastos operacijos, pvz., dulkių šalinimas, rūšiavimas, plovimas ir pan.,
- pakuočių keitimas, perskirstymas, surinkimas, paprastas išpilstymas į butelius, sukrovimas į dėžes ir pan.,
- skiriamųjų ženklų ir etikečių tvirtinimas ir pan.,
- produktų maišymas arba dalių surinkimas ir pan.

⁶⁴ 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93 išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (OL L 253, 1993-10-11, p. 1—766).

⁶⁵ Lyons, Timothy. *EC Customs Law*. United Kingdom: Oxford University Press, 2001, p. 214.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 211.

Nors šiame sąrašė pateikiamų operacijų formuluotės skiriasi nuo naudojamų nepreferencinės kilmės atveju, tačiau jų turinys yra labai artimas. Atitinkamai bet kurios iš šių operacijų ar jų deriniai nelaikomos pakankamomis prekės kilmės statusui įgyti.

Vertinant, ar perdirbimas arba apdorojimas yra pakankami, šiuo atveju neturi įtakos, iš kur yra kilę energija, kuras, įranga ir įrankiai, kurie buvo naudojami.⁶⁷ Tais atvejais, kai priedai, atsarginės dalys ar įrankiai, kurie įeina į įrenginio kainą arba laikomi jo dalimi, siunčiami kartu su šiuo įrenginiu, jie yra laikomi neatskiriama ir turi tokį kilmės statusą, koks nustatytas pačiam įrenginiui kaip prekei. Jeigu priedai, atsarginės dalys ar įrankiai atitinka minėtus kriterijus, priešingai nei nepreferencinės kilmės taisyklių atveju, importuotojui nereikia įrodyti, kad tokias dalis yra būtina importuoti arba kad jų įmontavimas atitinkamą mechanizmą jo gamybos metu nepakeistų mechanizmo kilmės statuso. Išskirti reikėtų ir specialią taisyklę rinkiniams, pagal kurią, jeigu rinkinys yra laikomas turinčiu kilmės statusą, tai tokį kilmės statusą turės ir jo sudėtinės dalys. Jeigu rinkinį sudaro ir kilmės statusą turintys, ir neturintys daiktai, tai rinkinys, kaip visuma bus laikomas turinčiu kilmės statusą, jeigu neturinčių kilmės statuso daiktų vertė neviršija 15 procentų to rinkinio gamintojo kainos (*ex-works*) (tolerancijos taisyklė, Įgyvendinimo nuostatų 74 straipsnis).

ETT jurisprudencijoje vyrauja nuostata, jog ten, kur tai yra pateisinama, prekių kilmės koncepcija BPS rėmuose gali būti traktuojama kitaip ir griežčiau negu nepreferencinės kilmės taisyklės. Toks traktavimas ir taikymas, ETT požiūriu, faktiškai gali būti būtinas siekiant BPS tikslų, o konkrečiai – užtikrinant, kad lengvatos būtų suteiktos tik tiems verslo subjektams, kurie yra įsteigti besivystančiose šalyse ir kurie atlieka pagrindinį gamybos etapą jose.⁶⁸ Vertinant tokią ETT poziciją, negalima neatsižvelgti į faktą, jog BPS yra nustatyta vienašališkai ir lengvatas (t. y. ekonominę naudą) pagal ją gauna tik besivystančios šalys, o ne Europos Bendrija. Dėl šios priežasties ETT pripažino, kad Europos Komisija turi veiksmų laisvę nustatyti griežtesnius kilmės taisyklių taikymo kriterijus BPS rėmuose.

⁶⁷ 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93 išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (OL L 253, 1993-10-11, p. 1—766), 69 straipsnis.

⁶⁸ Europos Teisingumo Teismo 1986 m. spalio 8 d. sprendimas byloje C-385/85, S. R. Industries v Administration des douanes, ECR 1986-02929.

3. 1. 3. Kumuliacijos taisyklės

Kadangi pagal Lietuvos Respublikos Muitinės departamento duomenis⁶⁹ šiuo metu BPS yra taikoma 175 šalims, pasitaiko atvejų, kai ištisi regionai patenka į šią sistemą, ir iš kelių tam regionui priklausančių šalių kilusioms prekėms yra taikomos lengvatos. Tokiems atvejams yra nustatyta išlyga, kuri dar labiau palengvina prekybą tarp to regiono (arba regioninės grupės, kaip tai įvardijama Įgyvendinimo nuostatų 70 straipsnyje) ir Bendrijos: kai prekės sudėtyje yra produktai, kilę iš kelių valstybių, priklausančių tam regionui, kuriam taikoma BPS, tai prekė, bus laikoma kilusia iš tos šalies, kurioje įvyko vėlesnis apdorojimas ar perdirbimas. Šiuo atveju prekė įgis kilmę pagal jau aptartas taisykles, kurios taikomos iš tos vienos šalies kilusioms prekėms arba kurios buvo pakankamai apdorotos ar perdirbtos. Ši kumuliacijos rūšis yra vadinama regionine kumuliacija. Be jos, muitų teisės doktrinoje yra išskiriamos dar 3 kumuliacijos rūšys: dvišalė, diagonali (įstrižinė), pilnoji,⁷⁰ kurių principai yra labai panašūs, o skirtumai glūdi šalių bendradarbiavimo specifikoje.

Regioninės kumuliacijos terminas (lot. *cumulatio* – kaupiu, gausinu⁷¹) yra pavartotas Įgyvendinimo nuostatų 70 straipsnyje, kuriame taip pat išskirtos kelios regioninės šalių grupės: Pietryčių Azijos šalių asociacija (Asean) (jai priklauso Laosas, Brunėjus, Kambodža, Indonezija ir kt.), Centrinės Amerikos bendroji rinka (CACM) (Kosta Rika, Hondūras, Gvatemala, Bolivija ir kt.) ir kt.

Nors Įgyvendinimo nuostatose vartojama tik regioninės kumuliacijos sąvoka, tačiau norint konkrečiai išskirti šios kumuliacijos rūšies efektą, derėtų glaustai apibūdinti ir kitas minėtas kumuliacijos rūšis. Dvišalė kumuliacija yra vertinama kaip pati paprasčiausia ir dažniausiai pasitaikanti forma, nes apima tik produktus, pagamintus dvejose susitariančiose šalyse (dažniausiai – preferencinės sutarties šalyse), t. y. šalies lengvatų gavėjos ir lengvatų davėjos gamintojams leidžiama laisvai naudoti prekes iš šių abiejų šalių, laikantis taisyklės, jog toks naudojimas neįtakoja kilmės pasikeitimo.⁷² Diagonali (įstrižinė) kumuliacija apima kelias lengvatas gaunančias šalis iš vienos pusės, pavyzdžiui, Pietryčių Azijos šalių asociacija (Asean), ir lengvatas teikiančią šalį arba jų

⁶⁹ Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos *Prekių kilmė*. [Žiūrėta 2008-03-02].
Prieiga per internetą: http://www.cust.lt/view?show=Prek_muitsajungos_080215_120306111224937059.pdf.

⁷⁰ Europos Komisijos Mokesčių ir muitų sąjungos generalinis direktoratas *Preferencial origin*. [Žiūrėta 2007-12-07].
Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/customs_duties/rules_origin/preferential/article_774_en.htm.

⁷¹ Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, Vilnius 1985. p. 277.

⁷² Pietų Afrikos Prekybos teisės centras [Žiūrėta 2008-03-01]. Prieiga per internetą: http://www.tralac.org/pdf/20051018_ROO_paper.pdf.

sąjungą, pavyzdžiui, Europos Sąjungą, iš kitos pusės. Diagonali kumuliacija visada turi regioninį elementą,⁷³ tačiau yra platesnio pobūdžio nei regioninė kumuliacija. Pilnoji kumuliacija teisės literatūroje apibūdinama kaip išplėsta diagonali kumuliacija be geografinių ar regioninių apribojimų. Jeigu preferenciniame susitarime numatyta ši kumuliacijos rūšis, tai galutinės prekės gamyboje gali būti naudojami įvairūs produktai iš visų preferencinio susitarimo dalyvių šalių. Pilnosios kumuliacijos pavyzdžiu yra laikoma Tarpusavio susitarimo tarp Bendrijos ir kiekvienos Europos laisvosios prekybos asociacijos (toliau – ELPA)⁷⁴ narės⁷⁵ 2 straipsnio nuostata, pagal kurią pripažįstama, jog medžiagos, kurių kilmės šalis yra viena iš susitariančių šalių, perdirbtos šalyje, kuriai taikoma BPS nustatyta lengvata, ir įtrauktos į produktą, kurio kilmės šaliai taikoma BPS nustatyta lengvata, pripažįstamos medžiagomis, kurių kilmės šaliai taikoma lengvata. Iš esmės ši nuostata į medžiagas ir jų perdirbimo operacijas kilmės šalies požiūriu įgalina žiūrėti kaip į vieną visumą.

Įgyvendinimo nuostatų 71 straipsnio taisyklėse įtvirtinti dar keli regioninės kumuliacijos aspektai, kurie svarbūs taikant pagrindinę nuostatą, pagal kurią prekė įgis tos šalies kilmės statusą, kurioje buvo atliktas galutinis apdorojimas arba perdirbimas:

- a) pridėtinė vertė turi būti didesnė negu didžiausia gamyboje naudotų produktų, kilusių iš bet kurios to regiono šalies, vertė;
- b) atliktas apdorojimas arba perdirbimas turi būti laikomas pakankamu ir atliktos procedūros turi būti didesnio masto nei reglamento Nr. 2454/93⁷⁶ 15 priede pateikiamame konkrečių apdirbimo ar perdirbimo operacijų sąrašė.⁷⁷

Jeigu naudojamų produktų pridėtinė vertė neatitinka šių sąlygų, prekė laikoma kilusia iš tos regioninės grupės šalies, kurioje nustatyta didžiausia kilę turinčių produktų muitinė vertė (suprantama, tie produktai turi turėti tik kitos regioninės grupės šalies kilmę).

2004 m. Komisijos komunikate⁷⁸ taip pat pripažįstama regioninę kumuliaciją, tačiau ji įvardijama kaip “regioninis bendradarbiavimas”⁷⁹, kuris gali būti skatinamas

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ Šiuo metu ELPA narėmis yra Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija ir Šveicarija.

⁷⁵ 2001 m. vasario 8 d. Susitarimas pasikeičiant laiškais tarp Bendrijos ir kiekvienos ELPA šalies, kuri taiko tarifines preferencijas pagal BPS (Norvegija ir Šveicarija), nustatantis, kad į Bendrijos muitų teritoriją atgabentos prekės, kurių kilmės šalis yra Norvegija arba Šveicarija, laikomos Bendrijosprekėmis (tarpusavio susitarimas) (OL L 038, 2001-02-08, p. 0025-0032).

⁷⁶ 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93 išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (OL L 253, 1993-10-11, p. 1–766).

⁷⁷ Plačiau šios apdorojimo ar perdirbimo procedūros buvo aptartos 3.1.2. darbo skyriuje.

⁷⁸ Europos Bendrijų Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Besivystančios šalys, tarptautinė prekyba ir darnus vystymasis: Bendrųjų tarifų lengvatų (BSL) vaidmuo 2006-2015 m., Briuselis 7.7.2004 KOM (2004) 461 galutinis.

kilmės taisyklėmis, kai jos sušvelninamos regioninio bendradarbiavimo atveju reikalaujamą vietinės integracijos lygį pasiekiant dėl iš kaimyninių šalių kilusių sudėtinių medžiagų. Kumuliacija savo esme yra lankstaus kilmės taisyklių traktavimo požymis. 2004 m. Komisijos komunikate⁸⁰ buvo iškelta dar platesnio masto idėja apsvarstyti tarpregioninio pobūdžio kilmės taisyklių supaprastinimo galimybę, kuri įtvirtintų ir tarpregioninę kumuliaciją pagal BPS.

3. 1. 4. Prekių tiesioginis gabenimas iš lengvatas gaunančios šalies į Bendriją

Tiesioginis gabenimas yra kitas pirminis reikalavimas, išplaukiantis iš Įgyvendinimo nuostatų normų. Jo laikymasis užtikrina, kad prekės į Bendriją pateks iš šalies – lengvatų gavėjos, o ne pirma bus importuotos į trečiąsias šalis, ten išleistos į laisvą apyvartą (ar su jomis bus atliktos kitos muitinės procedūros) ir tik tada iš trečiųjų šalių rinkos pateks į Europos Bendrijos muitų teritoriją. Tokiu atveju lengvatos prarastų savo paskirtį, nes trečiojoje šalyje išleidus prekes į laisvą apyvartą, jas eksportuoti galėtų bet kuris kitas subjektas, o suteikiamas lengvatas gautų ne tos šalys, kurioms jų labiausiai reikia.⁸¹ Todėl Įgyvendinimo nuostatų 75 straipsnis numato, jog prekės, gabenamos nekertant kurios nors kitos šalies teritorijos, arba produktai, kurie tiekiami vamzdynu (nors ir per kitos nei lengvatas gaunančios šalies teritoriją), bus laikomi gabenamais tiesiogiai į Bendriją. Tuo atveju, jeigu prekės bus gabenamos ne per lengvatas gaunančių šalių teritorijas, svarbu nustatyti, ar toks gabenimas atitinka šiuos kriterijus:

- 1) prekės liko tranzito arba sandėliavimo šalies muitinės priežiūroje;
- 2) nepateko į prekybos tinklą ar nebuvo išleistos į laisvą apyvartą;
- 3) jų atžvilgiu nebuvo taikomos jokios kitos operacijos, išskyrus iškrovimą, perkrovimą ar operacijas jų būklei išsaugoti;
- 4) toks transportavimo būdas yra pateisinamas dėl geografinių priežasčių.

Šalia šios taisyklės yra numatyta išimtis tiems atvejams, kai prekės keliauja ne lengvatas gaunančios šalies teritorija, o per tam tikras Europos valstybes, nesančias Europos Bendrijos narėmis⁸², kai šios gabenamos prekės išlieka muitinės prižiūrimos ir nėra išleidžiamos į laisvą apyvartą bei joms neatliekamos jokios kitos operacijos, išskyrus

⁷⁹ *Ibidem.*

⁸⁰ Europos Bendrijų Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Besivystančios šalys, tarptautinė prekyba ir darnus vystymasis: Bendrųjų tarifų lengvatų (BSL) vaidmuo 2006-2015 m., Briuselis 7.7.2004 KOM (2004) 461 galutinis.

⁸¹ Apskritai BPS “yra skirta toms šalims, kurioms to labiausiai reikia”. Tokią paskirtį ne kartą pabrėžė Europos Komisija savo komunikatuose, o beveik visų su šios sistemos reguliavimu susijusiuose reglamentų preambulėse ši paskirtis taip pat nurodoma.

⁸² Pavyzdžiui, Norvegija ir Šveicarija nėra Europos Bendrijos narės, tačiau dėl jų geografinės padėties prekės yra dažnai gabenamos per šių šalių teritorijas.

krovimą arba jų būklės išsaugojimui būtinus veiksmus, bei vėliau visos arba dalimis reeksportuotos į Bendriją, jos taip pat laikomos tiesiogiai patekusiomis iš lengvatas gaunančios šalies į Europos Bendriją.

Gali kilti klausimas, kaip prekių, kurioms numatytos lengvatos pagal BPS, importuotojui įrodyti, kad jeigu prekės vis dėlto buvo gabenamos per trečiųjų valstybių teritorijas, buvo laikomasi reglamente, išdėstančiame Muitinės kodekso Įgyvendinimo nuostatas, nustatytą tiesioginio gabenimo reikalavimų. Tokiu atveju importuotojas turi pateikti Bendrijos muitinei atitinkamą dokumentą:

- arba lengvatas gaunančios šalies išduotą bendrąjį transporto dokumentą, kuriame nurodyta tranzito šalis;
- arba tranzito šalies muitinės išduotą pažymėjimą, kuriame privalo būti pateikiamas tikslus prekių aprašymas, nurodomos prekių krovimo iš ar į konkrečias transporto priemones datos, nurodomos sąlygos, kuriomis prekės liko tranzito šalyje;
- arba nesant aukščiau minėtų dokumentų, bet kuriuos kitus patvirtinamuosius dokumentus.

3. 1. 5. Bendroji preferencijų sistema iki 2005 m. ir po 2005 m.

Bendrija prekybos lengvatas besivystančioms šalims bendrųjų tarifų lengvatų rėmuose teikia nuo 1971 m. Nuo 2002 m. iki 2005 m. BPS buvo taikoma pagal tvarką, nustatytą 2001 m. gruodžio 10 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 2501/2001⁸³. Skurdo mažinimas ir besivystančių šalių nuolatinės plėtros skatinimas buvo įvardinti kaip pagrindiniai tikslai šiam periodui. Pagal tuo metu galiojančią tvarką, BPS sudarė penkios priemonių grupės:

- bendroji;
- specialiosios skatinamosios dėl darbo teisių apsaugos;
- specialiosios skatinamosios dėl aplinkos apsaugos;
- specialiosios mažiausiai išsivysčiusioms valstybėms;
- specialiosios dėl kovos su narkotikų gamyba ir prekyba.

Pagal bendrąją priemonę prekės buvo skirstomos į „jautrias“ ir „nejautrias“. Nejautrias bendrojo muitų tarifo muitai buvo visiškai sustabdomi, o „jautrioms“ prekėms – mažinami 3,5 %, kai kurioms – 20 %.

⁸³ 2001 m. gruodžio 10 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2501/2001, numatantis bendrųjų tarifų lengvatų sistemos taikymą nuo 2002 m. sausio 1 d. iki 2004 m. gruodžio 31 d. (OL L 346, 2001 12 31, p. 1—60).

Specialiosios skatinamosios priemonės dėl darbo teisių apsaugos ir specialiosios skatinamosios dėl aplinkos apsaugos priemonės buvo teikiamos valstybėms, pateikusioms prašymą bei prisiėmusioms įsipareigojimus pagal pagrindines tarptautines konvencija dėl šių dviejų sričių. Pagal specialiąją priemonę mažiausiai išsivysčiusioms valstybėms suteikiamos lengvatos buvo skirtingos, jų taikymas priklausė nuo konkrečių prekių ir jų klasifikavimo pagal Kombinuotąją nomenklatūrą. Reglamentu Nr. 2501/2001⁸⁴ nustatyta, kad kai kurioms prekėms bendrasis muito tarifas yra visiškai sustabdomas, kitoms prekių grupėms numatytas proporcingas mažinimas atitinkamais metais 20, 50 ar 80 procentų, kitoms atidaroma bendroji tarifinė kvota, taikant nulinę muito normą.⁸⁵ Specialiosios priemonės dėl kovos su narkotikų gamyba ir prekyba buvo taikomos toms šalims, kurios buvo įrašytos lengvatas gaunančių valstybių sąrašė bei buvo prisiėmusios įsipareigojimus tarptautiniu mastu dėl kovos su narkotikais.

Tačiau per tuos tris metus, kai ši sistema buvo taikoma, specialiosios skatinamosios priemonės dėl darbo teisių apsaugos ir aplinkos apsaugos nebuvo plačiai naudojamos. Taip pat nebuvo nustatyti kriterijai dėl specialiosios kovos su nelegalių narkotikų gamyba bei prekyba taikymo. Be to, ši penkių priemonių sistema buvo paini ir neturėjo reguliaraus jų įgyvendinimą skatinančio mechanizmo.

Situacija pasikeitė 2005 m. birželio 27 d. Europos Parlamente patvirtinus Tarybos reglamentą dėl bendrųjų tarifų lengvatų sistemos taikymo⁸⁶, kuris buvo priimtas 2004 m. parengto ir paskelbto Europos Komisijos komunikato⁸⁷ pagrindu. Šalia likusių esminių nuostatų, buvo įvesta naujovių palyginti su senąja BPS. Numatoma, jog tokia sistema, kokia išdėstyta šiame reglamente Nr. 980/2005 bus taikoma imtinai iki 2008 m. su galimybe pratęsti galiojimą. Nuo šio teisės akto įsigaliojimo BPS sudaro viena bendroji priemonė, kuri taikoma visoms lengvatas gaunančioms šalims, ir dvi specialiosios priemonės, taikomos atsižvelgiant į besivystančių šalių vystymosi poreikius.

1. Bendroji priemonė. Kad ji būtų taikoma, šalis turi būti įtraukta į BPS kaip lengvatas gaunanti šalis, ir Pasaulio bankas neturi būti jos priskyres prie didelės pajamas gaunamos šalies, bei šios šalies eksportas turi būti siauro profilio, nepakankamai įvairus. Kaip ir prieš tai buvusioje sistemoje, produktai pagal šią priemonę skirstomi į dvi grupes: „nejautrius“ ir „jautrius“. „Nejautriūs“ yra tie

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Ibidem*, 3 skirsnis.

⁸⁶ 2005 m. birželio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 980/2005, dėl bendrųjų tarifų lengvatų sistemos taikymo, (OL 169, 30/06/2005 P. 0001-0043).

⁸⁷ Europos Bendrijų Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Besivystančios šalys, tarptautinė prekyba ir darnus vystymasis: Bendrųjų tarifų lengvatų (BSL) vaidmuo 2006-2015 m.“, Briuselis 7.7.2004 KOM (2004) 461 galutinis.

produktai, kuriems taikomas nulinis muitų tarifas. Tokiais produktais laikomi, pvz. pipirai, negesintos kalkės, kailiai ir dirbtiniai kailiai⁸⁸ ir kt. „Jautrūs“ produktai išskiriami atsižvelgiant į tokius pačius arba panašius Bendrijos viduje gaminamus produktus. Į „jautrių“ produktų sąrašą įeina kazeininiai klijai, kalio permanganatas⁸⁹ ir pan. Siekiant apsaugoti Bendrijos produktus, išlaikyti juos konkurencingus, importuojamiems „jautriems“ produktams yra nustatytas ne nulinis, o sumažintas tarifas, t. y. Bendrojo muitų tarifo *ad valorem* muitai⁹⁰ sumažinami 3,5 procentinio punkto, o kai kuriems iš produktų šie muitai sumažinami 20%.

2. Specialioji tvaraus vystymosi ir gero valdymo skatinamoji priemonė. Kad šaliai būtų taikoma ši priemonė, ji turi būti įvykdžiusi reglamento Nr. 980/2005 9 straipsnio nustatytus reikalavimus, t. y. ji turi būti ratifikavusi ir veiksmingai įgyvendinusi svarbiausias tarptautines darnaus vystymosi konvencijas, susijusias su žmogaus teisių apsauga, aplinkos apsauga, taip pat kovos su nelegalių narkotikų gamyba ir prekyba⁹¹, bei turi neprieštarauti stebėsenai, kaip šioje šalyje įgyvendinamos konvencijų nuostatos, bei ar jų iš tikrųjų yra laikomasi. Dar vienas reikalavimas – šalis turi būti laikoma pažeidžiama. Pažeidžiamumas vertinamas pagal du ekonominius kriterijus:

- Pasaulio bankas trejus metus iš eilės šios šalies nepriskiria prie gaunančių dideles pajamas iš importo į Bendriją, kuriam taikoma BPS, penkių didžiausių skirsnių vertė sudaro daugiau kaip 75 % viso jos importo, kuriam taikoma BPS,
- importas į Bendriją, kuriam taikoma BPS, sudaro mažiau nei 1 % bendro importo, kuriam taikoma BPS, vertės. Tam, kad šaliai būtų taikoma ši speciali priemonė, reikalingi ir jos aktyvūs veiksmai – ji turi pateikti prašymą Europos Komisijai.

Pagal šią priemonę Bendrojo muitų tarifo *ad valorem* ir specifiniai muitai yra sustabdomi (su išimtimi, kad kai kurie specifiniai muitai turi neviršyti 16 procentų prekių muitinės vertės).

3. Specialioji priemonė mažiausiai išsivysčiusiems šalims. Ši priemonė lyginant su buvusia iki 2005 m. pakito nesmarkiai. Šių šalių sąrašą sudaro Jungtinių

⁸⁸ *Ibidem*, antras priedas.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ Muitai, skaičiuojami nuo prekių vertės.

⁹¹ 2005 m. birželio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 980/2005, III priede išvardintos pagrindinės Jungtinių Tautų ir Tarptautinės Darbo Organizacijos konvencijos, pvz. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas, Tarptautinė konvencija dėl apartheido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį, Biologinės įvairovės konvencija, ir kt.

Tautų Organizacija. Jeigu konkreči šalis išbraukiama iš šios tarptautinės organizacijos sudaryto sąrašo, ji automatiškai išbraukiama ir iš šalių, kurioms taikoma speciali priemonė, sąrašo. Tam, kad išbraukiama šalis galėtų prisitaikyti prie jos atžvilgiu pakitusių tarptautinės prekybos sąlygų, yra nustatomas trejų metų pereinamasis laikotarpis.

Pagal šią priemonę Bendrojo muitų tarifo muitų taikymas visiškai sustabdomas, o kai kuriems produktams atitinkamais metais mažinamas 20, 50 ir 80 procentų.

Kaip ir prieš tai galiojusiame reglamente, nustatančiame BPS,⁹² nepaisant šių išvardintų priemonių, yra numatyta ir dar viena lengvata, pagrįsta ekonomiško ir protingumo principais, – tais atvejais, kai sumažinta *ad valorem* maito norma atskirai importo deklaracijai yra ne daugiau nei 1% arba sumažinta specifinio maito norma atskirai importo deklaracijai yra ne daugiau nei 2 eurai, tokių muitų taikymas yra visiškai sustabdomas, nes laikoma, jog tokio maito administravimo ir surinkimo kaštai viršija gaunamą naudą.

Kadangi minėtų trijų priemonių taikymas yra susijęs su nustatyto sąlygų įvykdymu, pagrįstai kyla klausimas, kokias pasekmes sukelia šių reikalavimų nesilaikymas. Tokiems atvejams Europos Bendrija pasilieka teisę laikinai panaikinti BPS taikymą bei pritaikyti apsaugines nuostatas. Ši teisė įtvirtina reglamento Nr. 980/2005⁹³ III skyriuje, kuriame numatyta, jog preferencinės priemonės gali būti laikinai panaikintos dėl bet kurio iš tokių veiksmų, kaip: svarbiausiose konvencijose nustatyto principų pažeidimas, įkalinimo įstaigose pagamintų prekių eksportas, rimti trūkumai dėl narkotikų eksporto, rimta ir sisteminga nesažiningos prekybos praktika, taip pat apgaulės, sistemingas kilmės taisyklių nesilaikymas, administracinio bendradarbiavimo nevykdymas ir pan. Šie veiksniai turi būti įvertinti kompetentingų tarptautinių institucijų, pavyzdžiui, Pasaulio prekybos organizacijos, o sprendimą priima Europos Komisija.

3. 2. Preferencinės prekybos sutartys

Preferencinės prekybos sutartys yra teisinis preferencinių importo muitų taikymo pagrindas. Pagrindinis šių sutarčių tikslas – padėti besivystančioms šalims, taikant preferencinius muitų tarifus, skatinti tarptautinę prekybą. Kadangi preferencinės prekybos sutartyse susitariančios šalys yra laisvos nusistatyti joms priimtinas kilmės taisyklės

⁹² 2001 m. gruodžio 10 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2501/2001, numatantis bendrųjų tarifų lengvatų sistemos taikymą nuo 2002 m. sausio 1 d. iki 2004 m. gruodžio 31 d. (OL L 346, 2001-12-31, p. 1–60).

⁹³ 2005 m. birželio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 980/2005, dėl bendrųjų tarifų lengvatų sistemos taikymo, (OL L 169, 30/06/2005 P. 0001-0043).

nenukrypstant nuo taisyklių principų, laikoma, jog šiose sutartyse nustatomos palankesnės preferencinės prekių kilmės taisyklės lyginant su BPS.⁹⁴ Yra dvi rūšys šių sutarčių: numatančios vienašales preferencijas (t. y. preferencijos taikomos tik importui į Bendriją) ir numatančios preferencijas importui į abi sutarties šalis. Pirmojoje grupėje vyrauja Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno šalys (pvz., Angola, Kongas, Uganda ir t. t.) ir Bosnija ir Hercegovina, o abipusės preferencijos numatytos tarp Europos Bendrijos ir Čilės, Meksikos, Šveicarijos, Užjūrio šalių ir teritorijų ir t. t. Dažniausiai šios sutartys yra ilgų derybų rezultatas, kuriame derinami tikslai plėtoti prekybą tarp susitariančių šalių iš vienos pusės, ir tinkamai apsaugoti šalies vidaus rinką ir verslo interesus iš kitos pusės. Dažniausiai preferenciniame susitarime prekių kilmės taisyklėms suderinti yra skiriamas atskiras protokolas. Europos Bendrija taip pat yra pasirašiusi laisvosios prekybos sutartis su ELPA šalimis, Vakarų Balkanų šalimis, Viduržemio jūros regiono ir kitomis šalimis.⁹⁵

Susitarime, numatančiame vienašales preferencijas importui į Bendriją tarp Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno šalių iš vienos pusės ir Europos Bendrijos šalių iš kitos pusės⁹⁶, be visų kitų bendradarbiavimo ir paramos klausimų, yra aptartos ir pagrindinės kilmės taisyklės, kurios iš esmės nesiskiria nuo BPS taisyklių. Papildomai susitariama derėtis dėl kumuliacijos taisyklių, stebėti, kokią įtaką ir ekonominį efektą lengvatos turi šioms besivystančioms šalims.

Susitarime, numatančiame preferencijas į abi susitariančias šalis tarp Europos ekonominės erdvės⁹⁷ ir Šveicarijos konfederacijos,⁹⁸ išdėstytos panašios prekių kilmės taisyklės, kaip ir jau aptartos BPS. Kadangi ši šalis nėra laikytina mažai išsivysčiusia ar besivystančia šalimi, todėl ji negali būti įtraukta į BPS ir jai negali būti taikomi preferenciniai muitų tarifai pagal šią sistemą. Tačiau kaip numatyta šio susitarimo 1 straipsnyje, pagrindinis susitariančių šalių siekis yra „plėtojant abipusę prekybą prisidėti prie darnios ekonominių ryšių tarp Europos ekonominės bendrijos ir Šveicarijos Konfederacijos plėtros ir taip skatinti Bendrijoje ir Šveicarijoje ekonominės veiklos pažangą, gyvenimo ir užimtumo sąlygų gerinimą bei produktyvumo ir finansinio stabilumo augimą; šalinant prekybos kliūtis taip prisidėti prie pasaulinės prekybos darnios

⁹⁴ Lyons, Timothy. *EC Customs Law*. United Kingdom: Oxford University Press, 20001, p. 212.

⁹⁵ Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos *Prekių kilmė*. [Žiūrėta 2007-12-02]. Prieiga per internetą: <http://www.cust.lt/view?show=prefkilme-05-03-22_117922667826525131.pdf>.

⁹⁶ Annex to Decision No 1/2000 of the ACP-EC Council of Ministers of 27 July 2000 on transitional measures valid from 2 August 2000 until the entry into force of the ACP-EC Partnership Agreement(1), (OJ L 317, 2000-12-15 P. 0003 – 0353).

⁹⁷ Susitarimas sudarytas 1972 m.

⁹⁸ 1972 m. Laisvosios prekybos sutartis tarp Europos ekonominės erdvės ir Šveicarijos Konfederacijos, (OJ, L 300, 1972-12-31).

raidos ir plėtros”,⁹⁹ todėl toks susitarimas savo esme yra ne pagalbos, kaip BPS atveju, o bendradarbiavimo išraiška. Šio susitarimo 3 protokolą yra skirtas prekių kilmės taisyklių nustatymui, o jo paskutinis 2006 m. pakeitimas¹⁰⁰ išdėsto aktualias, dabar galiojančias prekių kilmės taisykles. Protokole numatyta, jog kilusiomis iš Europos Bendrijos arba iš Šveicarijos yra laikomos tos prekės, kurios buvo išgautos ar pagamintos arba pakankamai perdirbtos ar apdorotos vienoje šalyje (arba EB). Nustatytos analogiškos dvišalės kumuliacijos taisyklės, pagal kurias prekės įgyja Bendrijos arba Šveicarijos prekių kilmės statusą, atsižvelgiant į tai, iš kur buvo kilusios prekių dalys ir kur įvykdytas vėlesnis apdorojimas ar perdirbimas. Palyginus su Įgyvendinimo nuostatomis, susitarimo 3 protokole numatyti keli papildomi atvejai, kada perdirbimas ar apdorojimas nelaikomi pakankamais, pavyzdžiui, operacijos cukraus dažymui ar gabalėlių suformavimui¹⁰¹ ir pan. Nors susitariančios šalys yra laisvos nustatyti taikomas sąlygas, tačiau retai kada nukrypsta nuo BPS nustatytų bendrųjų nuostatų, nebent jas konkretina ar pritaiko prie tarp susitariančių šalių jau susiklosčiusių prekybinių santykių. Kaip ryškesnę ypatybę galima būtų išskirti prekių kilmės dokumentus, kuriuos susitariančios šalys nutarė taikyti ir laikyti pakankamais įrodymais užsitikrinant lengvatų taikymą, tačiau šis klausimas bus aptartas skyriuje apie prekių kilmės dokumentus.

Lyginamuoju aspektu vertinant nepreferencinės ir preferencinės prekių kilmės taisykles, įdomu tai, jog pastarosiose nėra taikoma Kodekso 24 straipsnyje įtvirtinta taisyklė dėl baigiamojo, svarbaus, ekonomiškai pagrįsto produkto perdirbimo arba apdorojimo proceso, kurio metu buvo pagamintas naujas produktas arba atliktas svarbus to produkto gamybos etapas. Viena iš šios taisyklės netaikymo priežasčių yra nurodoma rizika, kad susitariančios šalys gali skirtingai aiškinti ir taikyti tokią abstrakčią taisyklę.¹⁰² Kita vertus, nepreferencinės kilmės taisyklėse šia nuostata yra vadovaujama, nors joje įtvirtinti vien vertinamieji kriterijai, o kilę ginčai sprendžiami arba teisme, arba vadovaujantis ETT išaiškinimais. Todėl tikslesnė priežastis, kodėl preferenciniuose susitarimuose ši taisyklė nedominuoja, yra ginčų galimybės pašalinimas, nes sudarydamos preferencinius susitarimus šalys tikisi iš jų maksimalaus bendradarbiavimo ir naudos.

⁹⁹ *Ibidem*.

¹⁰⁰ 2006/81/EC Decision No 3/2005 of the EC-Switzerland Joint Committee of 15 December 2005 amending Protocol 3 to the Agreement, concerning the definition of the concept of originating products and methods of administrative cooperation, (OJ L 045 , 2006-02-15).

¹⁰¹ *Ibidem*, 7 straipsnio g) punktas.

¹⁰² Lux, Michael. *Guide to Community Customs Legislation* , Belgium: Bruylant Brussels, 2002, p.162.

3. 3. Preferencinės prekių kilmės įtaka apmokestinimui

Kaip matyti iš nagrinėtų preferencinės kilmės taisyklės įtvirtinančių teisės aktų, pagrindinis jų tikslas yra nustatyti kriterijus, kuriuos turi atitikti prekės, kad joms importo į Bendriją (BPS atveju) arba į sutarties šalį (preferencinio susitarimo tarp suinteresuotų šalių atveju), galėtų būti pritaikytos preferencijos, t. y. lengvatos. Konkrečiai šios lengvatos pasireiškia apmokestinant minėtas prekes sumažintu arba nuliniu muito tarifu. Pagal BPS maždaug 10 000 apmokestinamų prekių (išskyrus ginklus), neatsižvelgiant į jų jautrumą, taikomas nulinis mokestis.¹⁰³ Vadovaujantis bendrąja BPS priemone, nejautriems produktams Bendrojo muito tarifo taikymas yra visiškai sustabdomas, o *ad valorem* muitai, taikomi jautriems produktams mažinami 3,5 procentinio punkto arba 20 %. Pagal specialiąją tvaraus vystymosi priemonę, *ad valorem* ir specifiniai muitai yra sustabdomi. Skirtingai nuo minėtų priemonių, mažiausiai išsivysčiusioms šalims Bendrojo muitų tarifų muitų taikymas yra visiškai sustabdomas, tačiau iš šalių, kurioms taikoma specialioji priemonė, importuojamiems ryžiams muitų tarifas šiuo metu yra sumažintas 50 %, nuo 2008 m. rugsėjo 1 d. bus sumažintas 80 %, o nuo 2009 m. rugsėjo 1 d. visiškai sustabdomas. Kadangi Bendrasis muito tarifas yra sudėtinga sistema, sudaryta iš įprastinių ir autonominių muitų, kitų atitinkamų mokesčių ir tarifų priemonių, šio darbo temos požiūriu nėra svarbu pateikti konkrečius muitų tarifų dydžius.

Kokio dydžio muito tarifais bus apmokestinamos preferencinę prekių kilmę turinčios prekės pagal preferencinius susitarimus, tenka domėtis konkrečiu atveju pagal susitarime numatytas sąlygas. Tačiau dažniausiai šalys susitaria dėl nulinio muito tarifo taikymo tam tikros prekėms.

Reikia pabrėžti, kad lengvatos nėra taikomos visiems produktams be išimties, kurių kilmės šalis yra lengvatas gaunanti valstybė. Analogiškai kaip ir nepreferencinės kilmės atveju, visų pasekmių atsiradimas priklauso nuo daugelio aplinkybių, todėl aiškumo suteikti gali kompetentingos muitinės institucijos arba duomenų bazės TARIC konsultacija.

¹⁰³ Europos Bendrijų Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Besivystančios šalys, tarptautinė prekyba ir darnus vystymasis: Bendrųjų tarifų lengvatų (BSL) vaidmuo 2006-2015 m.“, Briuselis 2004-07-07 KOM (2004) 461 galutinis.

4. Prekių kilmės įrodymai

Prekių kilmės įrodymais yra laikomi įvairūs dokumentai, kuriais importuojant prekes arba kilus ginčui galima pagrįsti prekių kilmę. Kioto konvencijos priede Nr. D 2¹⁰⁴ pirmos dalies a) punkte dokumentinis kilmės įrodymas yra apibūdinamas kaip kilmės sertifikatas, patvirtinta kilmės deklaracija arba kilmės deklaracija. Atitinkamai kilmės deklaracija, remiantis šios konvencijos nuostatomis, yra prekes identifikuojanti speciali forma, kurioje valdžios įstaigos arba įgaliota institucija aiškiai patvirtina, kad prekės, kurioms išduotas šis sertifikatas, turi konkrečios šalies kilmę. Teisės aktuose arba susitarimuose tarp šalių dažniausiai būna išdėstomos atskiros nuostatos, susijusios su tokių dokumentų išdavimu, jų tikrinimu, pakeitimu. Siekiant palengvinti muitinės darbą ir suvienodinti taisykles, dažniausiai nustatoma konkreti arba rekomenduojama dokumentų forma – blankas, taip pat specialūs reikalavimai jo gamybai. Kilmės įrodymai visada turi ypatingą reikšmę ir prekybininkui, ir muitinei.¹⁰⁵ Manoma, kad importuojant lengvatinę kilmę turinčias prekes, kilmės įrodymus yra privaloma kiekvieną kartą pateikti muitinei, o nelengvatinės kilmės prekių atveju tai turėtų būti išimtis, o ne taisyklė.¹⁰⁶ Tačiau vadovaujantis Kioto konvencijos priedo D 2 antro standarto nuostatomis, kilmės dokumentai yra reikalingi tik kai jie būtini dėl preferencijų, tarptautiniu mastu prisiimtų ekonominių arba prekybos priemonių, sveikatos ar viešosios tvarkos apsaugos taikymo. Iškart po šios Priedo D 2 nuostatos įrašyta kita, vadinama rekomenduojama praktika, kurioje pateikiamas sąrašas atvejų, kada neturėtų būti reikalaujama pateikti kilmės dokumentus. Į šį sąrašą įeina tokie atvejai kaip mažos siuntos, prekės, kurios yra laikinai įvežamos, tranzitu gabenamos prekės ir pan. Tačiau Europos Bendrija šios D 2 priedo nuostatos nepatvirtino¹⁰⁷, vadinasi, įvežant prekes į Europos Bendriją kilmės dokumentą gali būti reikalaujama pateikti bet kuriuo atveju.

4. 1. Nelengvatinės prekių kilmės įrodymai. Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų kompetencija

Nelengvatinės prekių kilmės įrodymai pagal Europos Bendrijos ir Lietuvos nacionalinės teisės aktus yra vadinami bendraisiais sertifikatais. Vadovaujantis Įgyvendinimo nuostatų normomis, bendruosiuose sertifikatuose privalo būti nurodyti visi

¹⁰⁴ Annex D 2 to the International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures concluded on 18th May 1973, Kioto. D/1975/0448/2.

¹⁰⁵ Lyons, Timothy. *EC Customs Law*. United Kingdom: Oxford University Press, 2001, p. 226.

¹⁰⁶ Lux, Michael. *Guide to Community Customs Legislation*, Belgium: Bruylant Brussels, 2002, p.184.

¹⁰⁷ Lyons, Timothy. *EC Customs Law*. United Kingdom: Oxford University Press, 2001, p. 226.

produktą identifikuojantys duomenys, konkrečiai: paketų skaičius, rūšis, juos žymintys ženklai bei numeriai, produktų rūšis, svoris ir pan. Taip pat gali būti prašoma pateikti ir papildomus duomenis, jeigu valstybė nusprendžia, jog tokių reikia. Tačiau norint išvengti nepagrįstų kliūčių, valstybė gali reikalauti tik tokių papildomų duomenų minimumo (manoma, kad bendrosios sertifikatų išdavimo taisyklės reikalauja pateikti visą įmanomą informaciją, todėl papildomų duomenų gali būti reikalaujama tik išimtiniais atvejais).

Vadovaujantis Kioto konvencijos priedo D 2 ir Įgyvendinimo nuostatų taisyklėmis, kilmės sertifikatas yra išduodamas kompetentingų institucijų arba įgaliotų įstaigų. Lietuvos Respublikos Muitinės įstatymo¹⁰⁸ 37 straipsnyje nurodyta, jog kompetenciją išduoti nepreferencinės prekių kilmės sertifikatus Lietuvoje turi Prekybos, pramonės ir amatų rūmai. Prekybos, pramonės, ir amatų rūmų įstatyme¹⁰⁹ kaip viena iš šios institucijos funkcijų yra nurodytas įvairių formų prekių kilmės dokumentų išdavimas, tačiau išduoti preferencinę prekių kilmę patvirtinančius dokumentus šis subjektas neturi įgaliojimų. Prekybos, pramonės ir amatų rūmai išduoda sertifikatus, tik tada, jeigu:

- 1) įvykdyti tokio sertifikato išdavimo reikalavimai;
- 2) sertifikate nurodytos prekės atitinka nepreferencinės prekių kilmės įgijimo kriterijus.

Pirmoji sąlyga yra susijusi su formalumų įvykdymu, privalomos informacijos pateikimu. To negalima būtų pasakyti apie antrąją, nes eksportuotojas, norėdamas gauti nepreferencinę kilmę patvirtinantį sertifikatą, turi pagrįsti ir įrodyti, pagal kokias nepreferencinės kilmės taisyklės prekės įgijo šios kilmės statusą. Tai jis gali padaryti pateikdamas oficialius gamybos, apdorojimo arba perdirbimo procesų aprašymus ar sąmatas, naudotų medžiagų rūšių ir kiekių santykių duomenis, šių medžiagų pirkimo – pardavimo sutartis ir kitą panašią informaciją. Prekybos, pramonės ir amatų rūmai tikrina šiuos duomenis ir tik įsitikinę, kad prekės gali būti laikomos atitinkančiomis nepreferencinės kilmės kriterijus, išduoda sertifikatą.

Teisės aktų prieduose (pavyzdžiui, Įgyvendinimo nuostatų 12 priede) pateikiami nepreferencinės kilmės sertifikatų blankų ir prašymų jiems išduoti pavyzdžiai. Susiklosčiusi pasaulinė praktika rodo, jog šie kilmės sertifikatai išrašomi eksporto šalies oficialia kalba ir anglų arba prancūzų kalbomis.

Eksportuojant prekes, pagamintas Europos Sąjungos valstybėse narėse, laikomasi pagrindinės taisyklės, kuria teigiama, kad nepreferenciniais kilmės sertifikatais yra patvirtinamas faktas, jog prekės yra kilusios iš Bendrijos. Tik verčiant eksporto būtinybei,

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas (Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2517).

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos Prekybos, pramonės ir amatų rūmų įstatymas (Valstybės žinios, 1995, Nr. 99-2201).

gali būti taikoma pagrindinės taisyklės išimtis, kad kilmės dokumentais gali būti patvirtinama, kad prekės yra kilusios iš tam tikros valstybės narės. Vertinant tokią taisyklę ir jos išimtį būtina atsižvelgti į bendros muitų teritorijus sukūrimo tikslus.

Nors Įgyveninimo nuostatų 55 – 65 straipsniai skirti kai kurių žemės ūkio produktų kilmės sertifikatų išdavimo tvarkai, tačiau kadangi skirtumai nuo bendrosios tvarkos, taikomos visoms prekėms, nėra esminiai, jie nebus plačiau nagrinėjami. Apibendrinant galima pastebėti, kad ryškesnis kai kuriems žemės ūkio produktams išduodamų sertifikatų požymis – juose privalo būti įrašyti papildomi duomenys, kurie reikalingi įgyvendinant specialius importo susitarimus.¹¹⁰

4. 2. Lengvatinės prekių kilmės įrodymai

Vienas iš reikalavimų siekiant gauti lengvatas pagal BPS arba preferencinius susitarimus yra pateikti muitinei specialų dokumentą, kuris įrodytų, jog prekės atitinka lengvatų įgijimui keliamus reikalavimus. Pagal Lietuvoje galiojančias atitinkamų prekių kilmės dokumentų išdavimo tvarkas, šie dokumentai išduodami eksportuotojams, eksportuojantiems prekes iš Lietuvos į trečiąsias valstybes (ne Europos Bendrijos valstybes nares), su kuriomis yra pasirašytos laisvosios prekybos sutartys. Reikalavimus, taikomus kilmės dokumentų išdavimui importuojant prekes į Europos Bendriją, nustato tarptautiniai susitarimai dėl preferencijų taikymo, reglamentai, susiję su BPS, bei lengvatas gaunančių valstybių nacionaliniai teisės aktai.

BPS ir preferenciniais susitarimais siekiama lengvatas suteikti tik toms valstybėms, kurioms jos iš tikrųjų yra skirtos. Kaip vienas iš šių tikslą galinčių užtikrinti mechanizmų yra prekių kilmę įrodančių dokumentų – sertifikatų – sistema, kuria nustatyta jų išdavimo, užpildymo ir galiojimo tvarka. Pagrindinės nuostatos išdėstytos Muitinės kodekso 26 straipsnio 1 dalyje („muitų teisės aktai arba kiti konkrečių sričių dalykus reglamentuojantys Bendrijos teisės aktai gali nustatyti, kada privaloma pateikti prekių kilmę įrodantį dokumentą“), reglamente dėl Įgyvendinimo nuostatų, toliau jos konkretinamos valstybių narių nacionaliniuose teisės aktuose (Lietuvoje – Muitinės departamento generalinio direktoriaus įsakymuose).

Muitinės kodekso Įgyvendinimo nuostatose nurodomos tokios prekių kilmės dokumentų formos:

¹¹⁰ Pavyzdžiui, 1997 m. spalio 9 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2005/97, nustatantis tam tikras alyvuogių aliejaus, kurio kilmės šalis yra Alžyras, importui skirtų specialių priemonių taikymo taisykles (OL L 284/11, 2007-10-16).

1. A formos kilmės sertifikatas. Šio dokumento išdavimą reglamentuoja 78 – 88 straipsniai. Pagrindinė taisyklė – jis gali būti išduodamas lengvatas gaunančios šalies muitinės įstaigos ar kitos vyriausybės institucijos, jeigu ši šalis yra Komisijai pateikusi informaciją apie išduodančių įstaigų pavadinimus, adresus, taip pat pateikusi jų naudojamų antspaudų pavyzdžius, bei sudaro sąlygas Bendrijos muitinėms patikrinti dokumentų autentiškumą ir informacijos apie prekių kilmę teisingumą. Tokiais reikalavimais užtikrinama galimybė kontroliuoti išduotų sertifikatų tikrumą. Šis kilmės sertifikatas išduodamas tik tuo atveju, kai jį reikia pateikti kaip dokumentinį įrodymą taikant lengvatas pagal BPS. Taip pat būtinas ir eksportuotojo ar jo įgalioto atstovo raštiškas prašymas¹¹¹, kartu su kuriuo turi būti pateikiami ir visi papildomi dokumentai. Įgyvendinimo nuostatose griežtai nustatyta, kad lengvatas gaunančios šalies kompetentinga institucija turi teisę išduoti šios rūšies kilmės sertifikatą tik jei eksportui skirti produktai gali būti laikomi kilusiais iš tos šalies (t. y. jie išgauti arba pagaminti vien tik toje šalyje arba jie buvo pakankamai perdirbti ir apdoroti). Atsakomybė už netinkamai išduotus sertifikatus bei už būtinų priemonių patikrinti produktų kilmę ir kitus sertifikate nurodytus duomenis ėmimąsi tenka lengvatas gaunančios šalies įgaliotai vyriausybinei institucijai. Bendruoju atveju A formos kilmės sertifikatas yra išduodamas eksportuojant prekes iš šalies – lengvatų gavėjos į Bendriją, tačiau išimtiniais atvejais (dėl netyčinių klaidų, neapsižiūrėjimo ar nenumatytų aplinkybių) jis gali būti išduotas po produktų eksporto. Šiais atvejais sertifikatus išduodanti institucija turi patikrinti, ar eksportuotojo prašyme pateikti duomenys atitinka eksporto dokumentų duomenis ir ar tikrai toks sertifikatas nebuvo išduotas eksporto metu. Jeigu sertifikatas buvo pavogtas, prarastas ar sunaikintas, yra nustatyta galimybė išduoti dublikatą. Šios formos kilmės sertifikatui yra nustatytas 10 mėnesių galiojimo laikotarpis, per tiek laiko nuo išdavimo dienos jis turi būti pateiktas Bendrijos muitinei. Įvykus *force majeure* aplinkybėms ar kitais išimtiniais atvejais, sertifikatai gali būti priimami ir pasibaigus 10 mėnesių terminui. Šis kilmės sertifikatas pateikiamas muitinei kartu su muitinės deklaracija, o tais atvejais, kai pateikiama produktų išleidimo į laisvą apyvartą muitinės deklaracija, muitinė gali reikalauti, kad kartu su ja būtų pateikiamas ir importuotojo paaiškinimas, kad importuojamos prekės atitinka preferencinių muitų tarifų taikymo sąlygas. Iš esmės

¹¹¹1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93 išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (OL L 253, 1993-10-11, p. 1–766) 49 str. 1 pastraipa nustato taisyklę, jog „kilmės sertifikatai išduodami raštišku suinteresuoto asmens prašymu”.

galimybę išduoti A formos kilmės sertifikatą pagal BPS ir laisvosios prekybos sutartis turi besivystančių valstybių įgaliotos institucijos (dažniausiai mutinės).

Įgyvendinimo nuostatų 17 priede nurodyti konkretūs reikalavimai A formos kilmės sertifikatui: popieriaus lapo dydis, spalva, įrašai jame privalo būti anglų arba prancūzų kalbomis. Taip pat būtinas serijos numeris, pagal kurį identifikuojamas šis dokumentas.

Lietuvoje galioja A formos kilmės sertifikato priėmimo muitinėje ir muitinio tikrinimo instrukcija¹¹² bei A formos kilmės sertifikatų pakeitimo taisyklės¹¹³, pagal kurias reikalaujama pateikti šios formos kilmės sertifikatą kartu su importo muitinės deklaracija, arba, kai teisės aktuose numatyta tokia galimybė. Sertifikatas muitinėje yra priimamas tik tuo atveju, jeigu atitinka jau aptartus bendruosius reikalavimus (užpildyti atitinkami sertifikato langeliai, jo popierius atitinka keliamus reikalavimus, jis pateiktas muitinei nepraėjus 10 mėn. nuo išdavimo datos ir pan.). Šiose taisyklėse taip pat reglamentuojama speciali A formos kilmės sertifikato rūšis – ilgalaikis A formos kilmės sertifikatas. Jis gali būti išduodamas tik gavus teritorinės muitinės leidimą, o leidimas gali būti išduodamas pateikus muitinei prašymą (jame turi būti tokia informacija kaip duomenys apie eksportuotoją, prekių aprašymas, pavadinimas, klasifikavimas pagal Kombinuotąją nomenklatūrą ir pan.).

A formos kilmės sertifikato pakeitimo taisyklėmis, kuriomis nustatoma tvarka, pagal kurią eksportuotojui pateikus prašymą, teritorinė muitinė, kurios priežiūroje yra atitinkamos prekės, pakeičia lengvatas gaunančios šalies išduotą A formos kilmės sertifikatą vienu ar keliais tos pačios formos sertifikatais, jeigu visas prekes ar jų dalį norima persiųsti Bendrijos muitų teritorijoje arba į Šveicariją ar Norvegiją. Tokiais atvejais suinteresuotas asmuo privalo pateikti prašymą ir anksčiau išduotą A formos kilmės sertifikatą. Prieš išduodamas pakaitinį sertifikatą, muitinės pareigūnas privalo patikrinti jo užpildymo teisingumą. 7 taisyklių punktas numato, jog pakaitinis sertifikatas išduodamas arba sprendimas atsisakyti jį išduoti priimamas per 2 darbo dienas nuo prašymo pateikimo. Teritorinėje muitinėje prašymas pakeisti bei ankstesnis sertifikatas privalo būti saugomi 8 metus.

2. APR forma. Ši forma naudojama pašto siuntų ir siuntinių kilmės statuso įrodymui, su sąlyga, kad siuntą sudaro tik kilmės statusą turintys produktai, o siuntos vertė turi būti ne didesnė nei 3000 eurų (tokia sumos riba numatyta

¹¹² 2004 gruodžio 24 d. Mutinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus įsakymas Nr. 1B-1181, (Valstybės žinios, 2004-12-29, Nr. 186-6952).

¹¹³ 2004 m. birželio 7 d. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus įsakymas Nr. 1B-610, (Valstybės žinios, 2004-06-15, Nr. 94-3470).

Įgyvendinimo nuostatose). Dar viena sąlyga – Komisijai turi būti pateikta informacija apie išduodančių įstaigų pavadinimus, adresus, taip pat pateikti jų naudojamų antspaudų pavyzdžiai, bei sudarytos sąlygos Bendrijos muitinėms patikrinti dokumentų autentiškumą ir informacijos apie prekių kilmę teisingumą. APR forma išduodama kiekvienai pašto siuntai. Šio kilmės dokumento galiojimui taip pat taikomas 10 mėnesių terminas bei kitos taisyklės, kurios taikomos išduodant A formos kilmės sertifikatą.

3. EUR.1 judėjimo sertifikato išdavimą bei naudojimą apibrėžia Įgyvendinimo nuostatų 105 – 114, 127 – 134 straipsniai bei EUR.1 judėjimo sertifikatų pildymo ir išdavimo taisyklės.¹¹⁴ Šis dokumentas yra išduodamas ir priimamas atsižvelgiant į preferencinio susitarimo sąlygas. Reikalavimai EUR. 1 judėjimo sertifikato išdavimui yra gana panašūs kaip ir A formos kilmės sertifikatui, t. y. turi būti raštiškas prašymas, bet koks papildomas įrodymas, kurio reikėtų nustatant produktų kilmės atitikimą lengvatų taikymo reikalavimams, turi būti sudaryta galimybė patikrinti sąskaitas ir produktų gamybos aplinkybes. Šis dokumentas išduodamas tik tuo atveju, jeigu jį reikia pateikti kaip įrodymą, taikant preferencinius muitų tarifus. Lietuvoje šios formos sertifikatus išduoda teritorinės muitinės. Analogiškai kaip ir išduodant A formos kilmės sertifikatą valstybės eksportuotojos muitinė yra atsakinga už tai, kad būtų imamasi visų priemonių, būtinų patikrinti prekių kilmę ir kitus sertifikato duomenis, ypač dėmesį atkreipiant į vietą, skirtą prekėms aprašyti – ji turi būti užpildyta taip, kad neliktų jokios galimybės prirašyti fiktyvių duomenų. Nors EUR. 1 sertifikatas išduodamas eksportuojant, tačiau išskirtiniais atvejais (pavyzdžiui, jeigu tai yra greitai gendančios prekės ir jos jau paruoštos eksportui) galimas jo išdavimas ir jau eksportavus prekes. Taip pat numatyta procedūra sertifikatų pakeitimui. Tačiau šiam dokumentui nustatytas trumpesnis pateikimo valstybės narės, į kurią pristatytos prekės, teritorinei muitinei terminas: tai turi būti atlikta per 5 mėnesius nuo išdavimo dienos (su galimybe tai padaryti praėjus šiam terminui, jeigu dokumentas nebuvo pateiktas dėl *force majeure* ar kitų nenumatytų aplinkybių).

Kaip jau minėta, Lietuvoje galioja EUR. 1 judėjimo sertifikatų pildymo ir išdavimo taisyklės. Jose yra atspindėti daugelis jau aptartų Įgyvendinimo nuostatose įtvirtintų reikalavimų, kai kurie iš jų yra konkretinami. Pagal šias taisykles sertifikatas yra pildomas vienai ekportuojamų prekių siuntai. Ant serfitikato privalo

¹¹⁴ 2004 m. birželio 7 d. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos generalinio direktoriaus įsakymas Nr. 1B-610, (Valstybės Žinios, 2004-06-15, Nr. 94-3470).

būti išdavusios muitinės antspaudas ir pareigūno parašas. Analogiškai kaip ir su prieš tai aprašytais dokumentais, šis gali būti išduodamas tik tada, kai jis reikalingas kaip įrodymas. Norint gauti EUR. 1 sertifikatą, muitinei turi būti pateikiamas užpildytas judėjimo sertifikato blanko rinkinys, dokumentai, įrodantys, kad sumokėti importo muitai už eksportuojamų prekių gamybai panaudotas medžiagas ir sudėtinės dalis, neturinčias preferencinės kilmės statuso, preferencinės prekių kilmės statusą įrodantys dokumentai. Šiuos sertifikatus prieš prekių eksportą išduoda teritorinių muitinių pareigūnai prieš tai peržiūrėję ir patikrinę jiems pateiktus dokumentus. Sertifikatas išduodamas arba sprendimas atsisakyti jį išduoti priimamas per 2 darbo dienas. Kadangi originalus sertifikatas ir kopija bei preferencinę prekių kilmę įrodantys dokumentai yra atiduodami eksportuotojui arba jo įgaliotam asmeniui, yra sukurtas specialus registracijos žurnalas muitinėje, kuriame pažymima išdavimo data, prekių rūšis, identifikavimo numeris, eksportuotojo duomenys, sertifikatą išdavusio pareigūno parašas bei pastabos. Prašymas bei kiti susiję dokumentai muitinėje saugomi 8 metus, o eksportuotojui pareiga saugoti yra ne trumpiau kaip 3 metus. Nors pagal bendrą taisyklę EUR. 1 yra išduodamas eksportuojant prekes, tačiau išskirtiniams atvejams yra nustatyta galimybė išduoti šį sertifikatą ir po prekių eksporto. Jeigu sertifikatas prarandamas, teritorinė muitinė išduoda dublikatą (išdavimo procedūra panaši į sertifikato išdavimo tvarką, pagrindinis skirtumas – nustatytas 5 darbo dienų terminas sprendimo priėmimui). Jeigu preferencinės kilmės reikalavimus atitinkančios prekės, kurioms buvo išduotas kilmę įrodantis dokumentas, visos arba dalimis persiunčiamos Bendrijos muitų teritorijoje, teritorinė muitinė, kurios priežiūroje yra atitinkamos prekės, gali išduoti EUR. 1 sertifikatą, jeigu suinteresuotas asmuo pateikia anksčiau išduotą preferencinę kilmę patvirtinantį dokumentą bei judėjimo sertifikato blanko rinkinį (EUR. 1 judėjimo sertifikatų pildymo ir išdavimo taisyklių VI skyrius).

Kadangi kilmės nustatymui ir įrodymo dokumentams taikomi griežti reikalavimai, tais atvejais, kai prekės neatitinka preferencinės prekių kilmės reikalavimų arba jeigu eksportuotojas nepateikia jų preferencinę kilmę įrodančių dokumentų, teritorinė muitinė atsisako išduoti EUR. 1 judėjimo sertifikatą. Jei teritorinė muitinė nustato arba gauna informaciją, kad šis sertifikatas buvo išduotas neteisėtai, jis pripažįstamas negaliojančiu.

4. EUR. 2 forma. Skirtingai nuo EUR. 1 arba A formos sertifikatų, EUR. 2 formai nėra numatyta pildymo ir išdavimo tvarka Lietuvos nacionalinėje teisėje. Iš

esmės forma EUR. 2 yra panaši į EUR. 1 judėjimo sertifikatą, pagrindinis skirtumas yra tas, kad aptariama forma EUR. 2 gali būti išduodama, kai siuntą sudaro tik kilmės statusą turintys produktai ir tokios siuntos vertė neviršija nustatytos sumos. EUR. 2 forma yra užpildoma ir pasirašoma kiekvienai siuntai paties eksportuotojo, ir tik muitinei paprašius turi būti pateikiami papildomi dokumentai, susiję su šios formos naudojimu. Ši forma dažniausiai naudojama pašto siuntoms.

2001 m. Taryba priėmė reglamentą Nr. 1207/2001¹¹⁵, skirtą palengvinti:

- valstybių narių valdžios institucijoms išduoti judėjimo sertifikatus EUR.1;
- Bendrijos eksportuotojams parengti deklaracijas sąskaitose arba EUR.2 formas;
- išduoti patvirtintų eksportuotojų leidimus, galiojančius keliuose valstybėse narėse.

Svarbiu dokumentu buvo išskirta prekių tiekėjų deklaracija, kurioje jie teikia informaciją apie produktų statusą, atsižvelgdami į Bendrijos lengvatinės kilmės taisykles. Tokia informacija laikytina gamybos procesų specifikacija, atliktų procedūrų aprašymas, sudėtinių dalių išvardinimas. Eksportuotojams suteikiama teisė naudotis šiomis tiekėjų išduotomis deklaracijomis kaip įrodymu patvirtinant prašymus išduoti judėjimo sertifikatus EUR. 1 ar formas EUR. 2. Kadangi pagal Reglamento Nr. 1207/2001 3 straipsnį tiekėjui numatyta pareiga įtraukti deklaraciją į komercinę sąskaitą, susijusią su ta siunta, arba į važtaraštį ar bet kokį kitą komercinį dokumentą, apibūdinantį atitinkamas prekes pakankamai tiksliai, kad būtų galima jas identifikuoti, todėl eksportuotojas kiekvieną kartą gali įrodyti prekių kilmę remdamasis šiuo dokumentu. Tais atvejais, kai tiekėjas ir eksportuotojas bendradarbiauja reguliariai ir tikėtina, kad prekės kilmė ir ateityje bus priskiriama prie lengvatinių, gali būti išduodama ilgalaikė tiekėjo deklaracija, kurios galiojimo terminas – iki 1 m.

5. Deklaracija sąskaitoje – faktūroje. Šis kilmės dokumentas neturi savarankiškos formos, o yra tiesiog sąskaita – faktūra (angl. – *invoice*), kuri išrašyta vykdant prekių pirkimą – pardavimą, kurios po to yra eksportuojamos arba importuojamos, su tam tikrais atitinkamais įrašais; net vieno žodžio neatitikimas gali būti laikomas kliūtimi taikyti preferencinius muitus. Kaip nustatyta Prekių kilmės deklaracijos sąskaitoje – faktūroje priėmimo muitinėje ir muitinio tikrinimo

¹¹⁵ 2001 m. birželio 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1207/2001 dėl tvarkos, skirtos palengvinti judėjimo sertifikatų EUR.1 išdavimą, deklaracijų sąskaitose bei formų EUR.2 parengimą ir kai kurių patvirtintų eksportuotojų leidimų išdavimą, (OJ L 165, 2001-06-21 p. 0001 – 0012).

instrukcijoje,¹¹⁶ šis dokumentas yra prekių kilmę pagal BPS nuostatas pagrindžiantis dokumentas, pateikiamas kartu su importo muitinės deklaracija. Muitinės pareigūnas turi priimti prekių kilmės deklaraciją sąskaitoje – faktūroje, jeigu ji atitinka šias sąlygas: yra surašyta prekėms, kilusioms ir gabenamoms iš lengvatas gaunančios šalies; surašyta anglų arba prancūzų kalba sąskaitoje – faktūroje, važtaraštyje ar kitame dokumente, kuriame prekės aprašytos pakankamai detaliai, kad būtų galima jas identifikuoti; deklaracija pasirašyta eksportuotojo, o dokumente, kuriame ji surašyta, nurodytų prekių vertė neviršija 6000 EUR (instrukcijos 4 punktas).

Be šių išvardintų prekių kilmės dokumentų, praktikoje naudojami ir kiti: A. TR judėjimo sertifikatai (dažniausiai naudojami patvirtinti, kad įvykdyti laisvo prekių judėjimo Europos Bendrijos – Turkijos muitų sąjungoje reikalavimai¹¹⁷), EUR-MED judėjimo sertifikatas (taikomas pagal preferencinius susitarimus, pavyzdžiui, tarp Europos Bendrijos ir Šveicarijos¹¹⁸). Kadangi Lietuvoje šie sertifikatai naudojami rečiau, jie plačiau aptariami nebus.

Pagal Muitinės departamento duomenis¹¹⁹, dažniausiai yra naudojami EUR. 1, EUR. 2 ir prekių kilmės deklaracija sąskaitoje – faktūroje. Priklausomai nuo šalies, iš kurios prekės yra eksportuojamos į Europos Bendriją, yra nustatomi konkretūs pateiktini dokumentai bei prekių vertės, kurioms atitinkami dokumentai gali būti išduoti. Pavyzdžiui, jeigu prekės kilmės šalis yra Libanas, teritorinei muitinei turi būti pateiktas EUR. 1 judėjimo sertifikatas arba prekės kilmės deklaracija sąskaitoje, jeigu Sirija – EUR. 1 judėjimo sertifikatas arba EUR. 2 forma ir t. t.

Igyvendinimo nuostatų 90 straipsnyje yra nurodyta svarbi išimtis iš aptartų taisyklių, kai nereikalaujama pateikti A formos kilmės sertifikato arba užpildyti APR formą, tokia pati išimtis nurodoma ir preferenciniuose susitarimuose. Kad ji galėtų būti pritaikyta, prekės turi atitikti šias sąlygas:

- prekės turi būti siunčiamos mažomis siuntomis tarp privačių asmenų arba keleiviai turi jas vežtis asmeniniame багаže;
- šie produktai turi būti preferencinių muitų tarifų taikymo objektas;

¹¹⁶ 2004 gruodžio 24 d. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus įsakymas Nr. 1B-1181, (Valstybės žinios, 2004-12-29, Nr. 186-6952).

¹¹⁷ 2004 m. birželio 7 d. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos generalinio direktoriaus įsakymas Nr. 1B-610, (Valstybės Žinios, 2004-06-15, Nr. 94-3470).

¹¹⁸ 1972 m. Laisvosios prekybos sutartis tarp Europos ekonominės erdvės ir Šveicarijos Konfederacijos, (OJ, L 300, 1972-12-31 su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

¹¹⁹ Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos *Prekių kilmė*. [Žiūrėta 2007-12-02]. Prieiga per internetą: <http://www.cust.lt/view?show=prefkilme-05-03-22_117922667826525131.pdf>.

- jie turi būti nekomercinio pobūdžio;
- yra deklaruoti kaip atitinkantys preferencinės kilmės sąlygas;
- jų vertė neviršija 215 eurų mažų siuntų atveju arba 600 eurų keleivių asmeninio bagažo atveju (preferenciniuose susitarimuose gali būti nustatytos kitos sumos).

Preferenciniuose susitarimuose (tiek kai lengvatos taikomos tik į Bendriją įvežamoms prekėms, tiek kai jos yra abipusės) konkrečiai yra nustatoma, kokie dokumentai turi būti pateikti muitinei, kad būtų pritaikytas lengvatinis maito tarifas. Pavyzdžiui, jau minėtame susitarimo tarp Europos Bendrijos ir Šveicarijos 3 protokole¹²⁰ nurodyta, kad lengvatinę prekių kilmę patvirtina judėjimo sertifikatas EUR. 1 arba judėjimo sertifikatas EUR-MED. Ši taisyklė turi išimtį, kuri įtvirtinta protokolo 27 straipsnyje: nereikalaujama jokių kilmės dokumentų, jeigu prekės siunčiamos mažais siuntiniais ar sudaro keleivio bagažo dalį ir siuntėjas ar keleivis neturi komercinių tikslų.

Nors Lietuvos teismuose yra pasitaikiusių ginčų dėl prekių kilmės ir ją patvirtinančių dokumentų, tačiau teismų praktika nėra turtinga išaiškinimais šia tema. Daugumoje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT) bylų vyrauja formalus požiūris į prekių kilmę, neaiškinant ir neplėtojant jos požymių, reikšmės. Lietuvos teismų praktikoje įprasta laikytis nuomonės, kad prekių kilmės taisyklės yra konkrečiai ir tiksliai reglamentuotos teisės aktuose ir net formalus tam tikrų aplinkybių nebuvimas sąlygoja preferencinės prekių kilmės neįgijimą ir tuo pačiu lengvatų netaikymą. Pavyzdžiui, LVAT byloje Nr. A¹⁷ – 887/2007¹²¹ nurodoma, jog “prekių kilmė negali būti nustatoma pagal automobilių kėbulų numerius, kadangi tokia galimybė nei tarptautiniuose, nei nacionaliniuose teisės aktuose nenumatyta.”¹²² Keliose LVAT nagrinėtose bylose (administracinė byla Nr. A¹⁰ – 1657 – 05¹²³, A¹⁰ – 703 – 06¹²⁴ ir kt.) buvo teigiama, jog net nepanaikinus išduotų prekės kilmės dokumentų, preferencijos gali būti netaikomos tais atvejais, kai vėlesnio patikrinimo metu užklausus užsienio valstybės muitinės, ji negali patvirtinti tame kilmės dokumente nurodytų prekių kilmės dėl to, kad, pavyzdžiui, įmonė, pardavusi prekes, yra nepasiekiamo. Tokiu atveju į lengvatą pretenduojantis subjektas gali pateikti kitus prekės kilmę įrodančius dokumentus, tačiau

¹²⁰ 2006/81/EC Decision No 3/2005 of the EC-Switzerland Joint Committee of 15 December 2005 amending Protocol 3 to the Agreement, concerning the definition of the concept of originating products and methods of administrative cooperation, (OJ L 045, 2006-02-15).

¹²¹ Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. spalio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁷ – 887/2007.

¹²² *Ibidem*, IV dalis.

¹²³ Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. gruodžio 13 d. nutartis byloje Nr. A¹⁰ – 1657 – 05.

¹²⁴ Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. sausio 10 d. nutartis byloje Nr. A¹⁰ – 703 – 06.

tik tuos, kurie yra pripažįstami pagal laisvosios prekybos susitarimą ar atitinkamą reglamentą.

Abejotina, ar toks Lietuvos teismų aiškinimas galėtų būti laikomas visiškai suderintu su ETT jurisprudencija. Byloje *Criminal proceedings against Edmond Huygen and others*¹²⁵ buvo pateiktas išaiškinimas, jog tais atvejais, kai eksportuojančios šalies institucijos negali patvirtinti, jog kilmės dokumentas yra autentiškas arba jame pateikta informacija yra teisinga, importuojanti šalis nebūtinai yra susaistyta tokio neigiamo atsakymo ir gali priimti kitus preferencinės prekių kilmės įrodymus bei pritaikyti pagal sutartį numatytas preferencijas, laikydama juos pakankamais. Tokia nuostata taikytina kilmės dokumentams pagal preferencinius susitarimus, nes bendradarbiaujančios šalys gali suteikti daugiau lengvatų negu yra nustatyta pagal sutartį. Tačiau ETT nekonkretino, kokie dokumentai tokiu atveju galėtų būti laikomi pakankamais įrodyti prekių kilmę ir pritaikyti joms lengvatas, palikdamas šį klausimą atvirą ir sprendžiamą pagal importuojančios šalies muitinės institucijų sprendimus.

4. 2. 1. Patikimas eksportuotojas

Svarbus subjektas, galintis supaprastinta tvarka patvirtinti preferencinę eksportuojamų prekių kilmę – patikimas eksportuotojas. Muitinės įstatymo¹²⁶ 38 straipsnyje nurodyta, jog eksportuotojui, atitinkančiam Muitinės departamento generalinio direktoriaus nustatytus patikimumo reikalavimus bei prisiėmusiam įsipareigojimus pagal nustatytas taisykles, jo prašymu muitinė suteikia teisę patvirtinti preferencinę prekių kilmę. Šią įstatymo nuostatą konkretina Muitinės departamento generalinio direktoriaus įsakymu patvirtintos taisyklės dėl patikimo eksportuotojo įgaliojimų suteikimo ir naudojimosi jais¹²⁷, kuriose patikimas eksportuotojas apibrėžiamas kaip „LR įregistruotas asmuo, eksportuojantis prekes iš Bendrijos muitų teritorijos, nepriklausomai nuo to, ar jis yra eksportuojamų prekių gamintojas, ar pardavėjas, kuriam muitinė yra suteikusi įgaliojimus pačiam, nesikreipiant muitinę, išduoti preferencinę prekių kilmę arba statusą (prekyboje su Turkija) patvirtinančius

¹²⁵ Europos Teisingumo Teismo 1993 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje C-12/92, *Criminal proceedings against Edmond Huygen and others*, ECR 1993-I-06381.

¹²⁶ 2004 m. balandžio 27 d. Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas Nr. IX-2183, (Valstybės žinios, 2004-04-30, Nr. 73-2517).

¹²⁷ 2004 m. kovo 24 d. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus įsakymas Nr. 1B-253 Dėl patikimo eksportuotojo įgaliojimų suteikimo ir naudojimosi jais taisyklių patvirtinimo, (Valstybės žinios, 2004, Nr.49-1621).

dokumentus, nepriklausomai nuo prekių siuntos vertės”.¹²⁸ Tik eksportuotojas, kuris atitinka toliau pateiktus 3 reikalavimus, gali būti pripažintas patikimu:

- dažnai ir reguliariai (>30 siuntų per ketvirtį) eksportuoja prekes, kurioms gali būti išduotas EUR. 1 arba A. TR judėjimo sertifikatas;
- gali įrodyti, kad eksportuojamos prekės atitinka preferencinės prekių kilmės taisyklių reikalavimus;
- įsipareigoja sudaryti muitinei tinkamas sąlygas patikrinti tų prekių kilmę bei statusą.

Tokiam eksportuotojui pateikus užpildytą prašymą – anketą, mutinė išduoda (arba atsisako išduoti) neterminuotą patikimo eksportuotojo liudijimą, kuriame išvardinti dokumentai, kuriuos eksportuotojas turi teisę išduoti. Tokiais dokumentais gali būti:

1. preferencinės prekių kilmės deklaracija sąskaitoje – faktūroje;
2. iš anksto teritorinės muitinės patvirtintas EUR. 1 sertifikatas;
3. specialiu patikimo eksportuotojo antspaudu patvirtintas EUR. 1 judėjimo sertifikatas;
4. iš anksto muitinės patvirtintas A. TR judėjimo sertifikatas;
5. specialiu patikimo eksportuotojo antspaudu patvirtintas A. TR judėjimo sertifikatas;
6. preferencinės prekių kilmės deklaracijos sąskaitose – faktūrose prekėms, eksportuojamoms iš kitų ES narių.

Tačiau nurodytus dokumentus patikimas eksportuotojas gali išduoti tik savo paties eksportuojamoms prekėms. Pagal Muitinės departamento informaciją, šiuo metu Lietuvoje iš viso yra 3 patikimi eksportuotojai, kurie naudojami jiems suteiktais įgaliojimais tarptautinėje prekyboje dažniausiai su Šveicarija, Norvegija, Lichtenšteinu. Iš to galima daryti išvadą, jog kol kas šis institutas Lietuvoje nėra paplitęs, galimos to priežastys – neužsimezgę tvirti prekybos santykiai su kitomis šalimis, nepakankamai ištirtos rinkos.

Kadangi lengvatinis maito tarifas gali būti taikomas dviem pagrindais – BPS ir preferenciniais susitarimais – importuotojui ar eksportuotojui bei muitinei kiekvienu konkrečiu atveju reikia žinoti, kokius dokumentus viena pusė privalo pateikti, pretenduodama į lengvatą, o kita pusė priimti ir tikrinti. Ypatingai aktualus ir maito tarifo dydis. Kadangi teisės aktų, kuriuose nustatytos šios dvi svarbios aplinkybės yra labai

¹²⁸ *Ibidem*, 2 punktas.

daug, yra sukurta duomenų bazė TARIC¹²⁹, kurioje pateikiama tarifinė informacija pagal TARIC kodą arba TARIC aprašymą, taip vadinama „TARIC konsultacija“. Pasirinkus eksportuojamos ar importuojamos prekės kodą arba aprašymą pagal TARIC, nurodžius kilmės / paskirties šalį bei datą, duomenų bazė suranda, kokio dydžio tarifas bus taikomas pateikus arba nepateikus nurodytus kilmės dokumentus ir kokiam reglamente arba susitarime tokio dydžio maito tarifas ir pateiktini dokumentai yra įteisinti. Šia duomenų baze naudojasi ne tik muitinės pareigūnai, bet ir importuotojai, eksportuotojai, vežėjai bei kiti suinteresuoti asmenys.

4. 3. Privalomoji kilmės informacija

Vienu iš prekių kilmės įrodymų yra taip pat laikoma privalomoji kilmės informacija, kuri yra išduodama muitinės ir oficialiai patvirtina importuojamų arba eksportuojamų prekių kilmę. Šio įrodymo išdavimas Lietuvoje vyksta pagal Susitarimo dėl kilmės taisyklių, Muitinės kodekso, Įgyvendinimo nuostatų ir Privalomosios kilmės informacijos išdavimo instrukcijos¹³⁰ (toliau – Išdavimo taisyklės) reikalavimus. Galima pastebėti, kad Sutarties dėl kilmės taisyklių 2 straipsnio h) dalyje privalomajai kilmės informacijai apibūdinti yra naudojamas kitas terminas – “prekės kilmės įvertinimo dokumentai”, taip pat šiame susitarime numatomas maksimalus 150 d. terminas šiam dokumentui išduoti, tačiau sistemiškai vertinant Išdavimo taisyklių 11 p. ir Muitinės kodekso 7 straipsnyje yra nurodoma, jog muitinė privalomąją kilmės informaciją turi išduoti nedelsdama. Nepaisant šių išskirtų taisyklių, likusios nuostatos yra analogiškos išdėstytoms Įgyvendinimo nuostatose arba Privalomosios kilmės informacijos išdavimo instrukcijoje. Pagrindiniu šio kilmės įrodymo bruožu galima būtų laikyti jo privalomumą muitinei, t. y. santykiuose su informacijos turėtoju dėl muitinės formalumų, atliekamų su prekėmis, kurioms yra išduota privalomoji kilmės informacija, mutinė privalo vadovautis jo pateikiama privalomąja kilmės informacija, nebent jos galiojimas būtų pasibaigęs, ji būtų pripažinta negaliojančia, atšaukta arba pakeista. Būtina pabrėžti, jog privalomoji kilmės informacija, išduota bet kurioje Bendrijos šalyje narėje, yra privaloma visoms Bendrijos šalims narėms. Šį kilmės įrodymą Lietuvoje išduoda Muitinės departamentas gavęs rašytinį suinteresuoto asmens prašymą, kuris turi būti pateikiamas tik dėl vienos rūšies (vieno komercinio pavadinimo) prekių, kurių kilmės statuso įgijimą lemia tos

¹²⁹ Europos Bendrijos integruotas tarifas, [Žiūrėta 2007-12-03]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds/tarhome_lt.htm>.

¹³⁰ Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos generalinio direktoriaus įsakymas Nr. 1B-693 Dėl privalomosios kilmės informacijos išdavimo taisyklių patvirtintimo (Valstybės žinios, 2004-07-17, Nr. 111-4162).

pačios aplinkybės.¹³¹ Prašymui yra nustatyta konkreti forma, kurioje turi būti nurodyti tokie bendrieji duomenys, kaip turėtojo rekvizitai, prekių kodas pagal Kombinuotąją nomenklatūrą, prie jo pridedami atitinkami priedai. Taip pat būtina nurodyti ir specifinius duomenis: kokią privalomą kilmės informaciją prašoma išduoti – preferencinę ar nepreferencinę, nurodyti teisinį pagrindą (sutartį, reglamentą ar kitą teisės aktą), kuriuo remiantis nustatoma prašyme nurodytų prekių kilmė. Tam skirtame langelyje privalo būti pateiktas detalus prekių aprašymas, prekių sudedamosios dalys ir jų kilmė (tais atvejais, kai tai svarbu nustatant prekių kilmę pagal pridėtinės vertės kriterijų arba atsarginių dalių specifiką) bei taikytina prekių kilmės taisyklė. Analogiškai, jeigu prekės kilmės nustatymui pagal prašyme įrašytą taisyklę įtakos turi gamybos (*ex-works*) kaina, naudotos kilmės neturinčios medžiagos, perdirbimas arba apdorojimas, visi šie duomenys turi būti įrašyti prašyme, nes muitinė, priimdama sprendimą ir išduodama prašomą informaciją, šiame dokumente turi tiksliai aprašyti prekes, kad jas būtų galima vienareikšmiškai identifikuoti. Būtina pastebėti, jog privalomosios kilmės informacijos pateikimas muitinei įforminant muitinės procedūras yra tik pirmasis kilmės įrodymo etapas. Pateikdama šį dokumentą, jo turėtojas privalo įrodyti, kad atitinkamos prekės ir aplinkybės, lemiančios kilmės įgijimą, pagal visus požymius atitinka pateiktoje informacijoje aprašytas prekes ir aplinkybes, t. y. muitinės prašymu jis turi pateikti papildomus dokumentus (sąskaitas – faktūras, sutartis, gamintojo, kuris atliko atitinkamas procedūras, išduodamus gamybos procesų techninius aprašymus, prekių pavyzdžius, nuotraukas, planus ar katalogus ir pan.).

Privalomoji kilmės informacija galioja trejus metus nuo jos išdavimo, tačiau gali netekti galios, jeigu (Muitinės kodekso 8, 9 ir 12 str.):

- a) pasikeitė teisės normos, nustatančios konkrečias kilmės taisykles;
- b) nebevykdomos tam tikro sprendimo, kurio pagrindu buvo priimta privalomoji kilmės informacija, nuostatos;
- c) nebeatitinka Bendrijos arba PPO lygiu priimtų taisyklių aiškinamųjų pastabų arba ETT sprendimo;
- d) atšaukiama, jeigu ji buvo išduota remiantis neteisinga ir neišsamia informacija;
- e) ji yra pakeičiama.

Pirmaisiais trimis išvardintais atvejais, šio kilmės dokumento turėtojas dar gali naudotis juo šešis mėnesius nuo atitinkamų dokumentų paskelbimo dienos tuo atveju, jeigu iki jo priėmimo jis, remdamasis privalomąja informacija, yra sudaręs privalomas vykdyti sutartis dėl atitinkamų prekių pirkimo arba pardavimo. Suprantama, šia nuostata

¹³¹ *Ibidem*, 7 punktas.

siekiama apsaugoti sąžiningo informacijos turėtojo interesus, suteikiant jam galimybę įvykdyti prisiimtus sutartinius įsipareigojimus bei pasiruošti pasikeitusių nuostatų taikymui. Esant d) punkto pagrindui, reikalaujama raštiškai informuoti informacijos turėtoją, nes su informavimo momentu yra siejamos atsirandančios pasekmės, t. y. muitinės išduotos privalomosios informacijos atšaukimas, kuris yra vienas iš negaliojimo pagrindų. Kada privalomoji kilmės informacija gali būti pakeičiama, nėra tiksliai pateikiama nei teisės aktuose, nei teisės literatūroje, tačiau manoma, jog ji gali būti pakeista tai atvejais, kai nežymiai pasikeičia kilmės taisyklės arba jų aiškinimas ir toks pasikeitimas, nors ir įtakoja privalomosios kilmės informacijoje pateikiamus duomenis, nepakeičia prekės kilmės statuso (priešingu atveju, galios netektų a) arba c) punktuose pateiktu pagrindu). Taip pat manoma, jog pakeičiant privalomąją kilmės informaciją, pirminis dokumentas yra atšaukiamas, o jo vietoje, jeigu tai yra įmanoma, išduodamas pakeistas prekių kilmės įrodymas.

Būtina pastebėti ir kitą svarbią taisyklę, susijusią su privalomosios kilmės informacijos išdavimu: siekiant užtikrinti vienodą kilmės taisyklių taikymą visoje Bendrijoje, konkrečioms prekėms ji gali būti išduota tik vieną kartą, t. y. jeigu tas pats suinteresuotas asmuo dėl tų pačių prekių jau buvo pateikęs prašymą ir jam buvo išduota privalomoji kilmės informacija, pakartotinai ji nebeišduodama. Dėl šios priežasties, suinteresuotas subjektas, teikdamas prašymą turi pateikti muitinei jo turimą informaciją apie atitinkamoms prekėms jau išduotą privalomąją kilmės informaciją. Europos Sąjungos mastu yra sukurta duomenų bazė, kurioje pagal suinteresuoto asmens pateiktą prašymą ir jame esantį prekių aprašymą, klasifikacijos kodą ir kitus duomenis yra renkama informacija apie jau išduotas privalomasias tarifines informacijas. Kadangi apie kiekvieną tokio kilmės dokumento išdavimą yra pranešama Europos Komisijai kartu pateikiant reikalingus duomenis, todėl Komisija, nustačiusi kad toms pačioms prekėms buvo išduota skirtinga privalomoji tarifinė informacija, jei reikia, imasi priemonių, užtikrinančių vienodą kilmės taisyklių taikymą (Įgyvendinimo nuostatų 9 str.).¹³² Manoma, jog tokiomis priemonėmis galėtų būti apibendrintas taikytų taisyklių išaiškinimas, kitų Europos Bendrijos valstybių narių patirtis ir pan. Suprantama, jog laiko atžvilgiu vėliau išduota privalomoji kilmės informacija yra atšaukiama, jeigu pripažįstama, kad pirmiau išduotas dokumentas atitinka visas keliamas sąlygas ir yra tinkamas užtikrinant vienodą kilmės taisyklių taikymą Europos Bendrijos mastu.

¹³² Nors apskritai Įgyvendinimo nuostatose nėra pateikiamos taisyklės, susijusios su privalomosios kilmės informacijos išdavimu, tačiau taikant analogiją, galima vadovautis šio teisės akto 5-14 straipsniais, kuriuose išdėstytos nuostatos, susijusios su privalomosios tarifinės informacijos išdavimu, kadangi bendros nuostatos dėl šių dviejų dokumentų išdavimo sutampa, pagrindiniai skirtumai yra susiję tik su kiekvieno iš jų specifika: tikslu, pasekmėmis, galiojimo terminu ir pan.

4. 4. Probleminiai klausimai dėl pasitikėjimo tarp eksportuojančios ir importuojančios šalies

Šio darbo 4. skyriuje buvo išsamiai analizuojami kilmės dokumentai, reikalavimai juose esantiems duomenims, išdavimo tvarka ir kita. Atskiruose Įgyvendinimo nuostatų ir preferencinių susitarimų straipsniuose yra įteisinti administracinio bendradarbiavimo metodai, iš kurių šio darbo temos požiūriu labai svarbiu yra laikytinas vėlesnio kilmės dokumentų (A formos kilmės sertifikatų, APR formos, EUR. 1 judėjimo sertifikato ir kitų) patikrinimo procedūra. Šios procedūros atlikimo taisyklės yra vienodos, nepriklausomai nuo to, kokios rūšies kilmės dokumentai yra tikrinami, tačiau kai kurie procedūriniai dalykai gali skirtis (pavyzdžiui, atliekant bendrųjų kilmės sertifikatų vėlesnį patikrinimą, kompetentingoms institucijoms yra siunčiamas vienas pranešimas (Įgyvendinimo nuostatų 64 straipsnis), o atliekant A formos kilmės sertifikatų arba APR formų vėlesnį patikrinimą, yra siunčiami du pranešimai (Įgyvendinimo nuostatų 95 straipsnis). Vėlesnio patikrinimo esmė – jis atliekamas muitinės iniciatyva atsitiktine tvarka arba jeigu kyla pagrįstų abejonų dėl kilmės dokumentų autentiškumo ar juose pateiktos informacijos apie atitinkamų produktų kilmę teisingumo arba tikslumo. Tikrindama į šalį importuojamų prekių kilmės dokumentus, importuojančios šalies muitinė gali pateikti užklausą su išdėstytomis abejonėmis eksportuojančios šalies muitinei, kadangi kilmę patvirtinantį dokumentą išduoda eksportuojančios šalies muitinė arba įgaliotas asmuo (Prekybos, pramonės ir amatų rūmus ir patikimas eksportuotojas). ETT nuomone, tokia praktika yra tikslinga, kadangi laikoma, jog eksportuojančios šalies muitinė turi geresnes galimybes tiesiogiai patikrinti faktus, pagal kuriuos buvo nustatyta prekių kilmė.¹³³ Byloje Nr. 97/95 ETT nagrinėjo klausimą dėl atsakomybės paskirstymo tarp eksportuojančios ir importuojančios šalies muitinių, kai kyla abejonė dėl kilmės dokumentų vėlesnio patikrinimo ir tokio patikrinimo rezultato pripažinimo. Vienareikšmiškas atsakymas nebuvo pateiktas, tačiau ETT laikėsi pozicijos, jog mechanizmas gali funkcionuoti tik jeigu importuojančios šalies muitinės pripažįsta eksportuojančios šalies teisinius sprendimus.¹³⁴ Todėl jeigu eksportuojančios šalies muitinė nepatvirtina kvestionuojamų kilmės dokumentų ar juose esančios informacijos apie prekių kilmę teisingumo, importuojančios šalies muitinei tai yra pakankamas pagrindas atsakyti taikyti preferencinius muitus.

¹³³ Europos Teisingumo Teismo 1997 m. liepos 17 d. sprendimas byloje C-97/95, *Pascoal & Filhos Ld. V Fazenda Publica*, ECR 1997-I-04209.

¹³⁴ Lyons, Timothy. *EC Customs Law*. United Kingdom: Oxford University Press, 2001, p.236.

Tačiau verta atkreipti, jog importuojančios šalies muitinė gali atsisakyti pripažinti jai pateiktą sprendimą. Tada galimos dvi situacijos: jeigu eksportuojančios šalies atlikto vėlesnio patikrinimo rezultatas yra kilmės dokumentų nepatvirtinimas, importuojančios šalies muitinė gali remtis kitais, su kilmės patvirtinimu susijusiais importuotojo pateikiamais dokumentais,¹³⁵ ir remdamasi jais gali laikyti, kad prekių kilmė yra patvirtinta. Antroji situacija – atvirkštinė, t. y. importuojančios šalies muitinė pateiktus kilmės dokumentus laiko netiksliais, o eksportuojančios šalies muitinė teigimu jie yra autentiški ir juose pateikti duomenys yra teisingi. Tačiau kiekviena iš šių situacijų negali būti vertinama vienareikšmiškai, būtina atsižvelgti, kokie santykiai sieja eksportuojančią ir importuojančią šalis. Jeigu tarp šalių buvo sudarytas preferencinis susitarimas, tokiu atveju, pageidautina, importuojančios šalies muitinė turėtų remtis eksportuojančios šalies vėlesnio patikrinimo atliktais rezultatais, nes laikoma, jog preferencinio susitarimo šalys gauna vienodą naudą bei susitaria dėl bendradarbiavimo, ir jas sieja sutartiniai santykiai. Tačiau jeigu šalis eksportuotoja yra pagal BPS lengvatas gaunanti šalis, šis santykis nėra lygiavertis preferencinio susitarimo atvejui. Kadangi, kaip jau minėta, kilmės taisyklės pagal BPS yra griežtesnės, todėl atitinkamai reikalavimai kilmės dokumentams ir vėlesnio patikrinimo rezultatams gali būti vertinami nebūtinai atsižvelgiant į lengvatas gaunančios šalies išvadas. Todėl Europos Bendrija, teikdama vienašališkas lengvatas, nėra galutinai saistoma lengvatas gaunančios šalies muitinės sprendimų.¹³⁶ Tokią poziciją ETT pagrindė teiginiu, jog nėra įmanoma, kad šalis, kuri nėra valstybė narė, turėtų galių saistyti Bendriją ir jos valstybes nares aiškinant Bendrijos taisykles.¹³⁷

Kitas probleminis klausimas kyla dėl konkrečiai eksportuotojo ir importuotojo atsakomybės (kai jie yra skirtingi asmenys)¹³⁸, jeigu atlikus vėlesnį patikrinimą, kilmės sertifikatas pripažįstamas neatitinkančiu reikalavimų ir prekėms dėl to nėra pritaikomi lengvatiniai maito tarifai. Tokiais atvejais pagal Muitinės kodekso 201 straipsnį atsiranda skola muitinei tokio dydžio, koks yra skirtumas tarp mokėtinų ir jau sumokėtų maitų sumos. Skolininku tampa importuotojas, nors kilmės dokumentas yra išduodamas eksportuotojo prašymu (Įgyvendinimo nuostatų 78 straipsnio 3 dalis) ir remiantis jo pateiktais dokumentais (sąskaitomis – faktūromis, gamintojo specifikacijomis ir pan.) Byloje Nr. C-97/95 ETT buvo užduotas klausimas, ar tokiu atveju, kai eksportuotojas

¹³⁵ *Ibidem.*

¹³⁶ *Ibidem.*

¹³⁷ Europos Teisingumo Teismo 1996 m. gegužės 14 d. sprendimas sujungtose bylose C-153/94 *The Queen v Commissioners of Customs & Excise, ex parte Faroe Seafood Co. Ltd, Føroya Fiskasøla L/F* ir C-204/94 *Commissioners of Customs & Excise, ex parte John Smith and Celia Smith trading as Arthur Smith (a firm)* ECR 1996-I-02465.

¹³⁸ Kai eksportuotojas ir importuotojas yra tas pats asmuo, problema nekyla – skola muitinei atsiranda šiam asmeniui, todėl nėra tikslo nustatyti atsakomybės pasiskirstymą.

padaro muitų teisės pažeidimą, kurio neįtakoją ir kuriame nedalyvavo importuotojas, tačiau skolininku muitinei tampa būtent jis, nėra pažeidžiami proporcingumo, teisinio tikrumo ir geros valios principai. ETT pozicija buvo grindžiama išaiškinimu, jog importuotojas ir eksportuotojas yra verslininkai, kurie sudarydami sutartį taip išreiškia pasitikėjimą vienas kitu bei sutartyje yra laisvi numatyti atsakomybės paskirstymą įvairių situacijų atveju. Skolininku muitinei pagal Muitinės kodekso 201 straipsnio 3 dalį tampa deklarantas, t. y. importuotojas, todėl eksportuotojas šios nuostatos atžvilgiu negali būti laikomas skolininku net ir tais atvejais, kai dėl jo aplaidumo arba klaidos išduotas kilmės dokumentas nėra autentiškas arba jame pateikti neteisingi duomenys. ETT taip pat pabrėžė, kad teisinio tikrumo principas šiuo atveju nėra pažeidžiamas, kadangi skolos muitinei atsiradimo nuostatos yra aiškiai apibrėžtos, o rizika dėl jos atsiradimo yra laikytina viena iš galimų normalių prekybinių rizikų.¹³⁹ Verta pastebėti, kad ši ETT pozicija yra nepalanki importuotojo atžvilgiu, nes jis nagrinėjamos situacijos atveju yra priverstas prisiimti atsakomybę už eksportuotojo klaidą arba nesąžiningus veiksmus. Taip pat neturėtų būti pamiršti sunkumai patikrinti eksportuotojo patikimumą sudarant su juo sutartį, kadangi šiuo atveju abi sutarties šalys yra skirtingose valstybėse. Tačiau žiūrint iš valstybės, kaip muitų surinkimu suinteresuoto subjekto pozicijų, ETT išaiškinimas įgalina ją atsiriboti nuo santykių tarp eksportuotojo ir importuotojo vertinimo bei konkrečiai nustatyti asmenį, kuriam atsiranda skola muitinei. Todėl importuotojas, norintis sumažinti riziką eksportuotojo klaidos arba nesąžiningo elgesio atsiradimui, gali eksporto šalyje turėti savo įgaliotinį, kuris galėtų kontroliuoti bei tikrinti eksportuotojo atliekamus veiksmus siekiant gauti kilmės dokumentus.

3. 5. Ateities gairės: kilmės taisyklių harmonizavimas

Įvairių tarptautinių organizacijų mastu (PPO, ES, Pasaulio muitinių organizacijos (toliau – PMO) yra pripažįstama, jog siekis harmonizuoti prekių kilmės taisykles yra sveikintinas ir pageidautinas reiškinys ne tik iš tarptautinės prekybos verslo subjektų, bet ir iš kompetentingų muitinės institucijų pusės. Šiame darbe gana plačiai nagrinėtos Sutarties dėl kilmės taisyklių ilgalaikis tikslas yra nepreferencinės kilmės taisyklių harmonizavimas, kuris, kaip užduotis yra patikėtas PPO Prekių kilmės taisyklių komitetui kartu su PMO Techniniu komitetu. Galutiniu tikslu yra pasirinktas nepreferencinės kilmės

¹³⁹ Europos Teisingumo Teismo 1996 m. gegužės 14 d. sprendimas sujungtose bylose C-153/94 *The Queen v Commissioners of Customs & Excise, ex parte Faroe Seafood Co. Ltd, Føroya Fiskasøla L/F* ir C-204/94 *Commissioners of Customs & Excise, ex parte John Smith and Celia Smith trading as Arthur Smith (a firm)* ECR 1996-I-02465.

taisyklių rinkinys, kurį visos PPO organizacijos narės taikytų vienodai visose situacijose.¹⁴⁰ Siekis harmonizuoti kilmės taisykles atsiranda iš šių tarptautinių organizacijų valstybių narių sutarimo, jog aiškių, vienodų kilmės taisyklių taikymas galėtų paspartinti tarptautinės prekybos vystymąsi bei ją palengvinti. Minėti komitetai jau yra apsisprendę dėl taisyklių rinkio formos, kuris apimtų pagrindines taisykles (sąvokos, kilmės nustatymas ir pan.) ir priedus – sąrašus dėl pilnai išgautų prekių, pakankamo perdirbimo ar apdorojimo procedūrų.

Harmonizuoti preferencines kilmės taisykles yra sudėtingiau, nes šalys savo susitarimuose gali numatyti jas nukrypstant nuo bendrųjų taisyklių, tačiau, kaip jau minėta, dažniausiai yra remiamasi pagrindiniais kilmės taisyklių principais, todėl numatomas nepreferencinės kilmės taisyklių rinkinys galėtų būti naudojamas ir nepreferencinės kilmės taisyklių harmonizavimui, tuo labiau, kad šios taisyklės daugeliu atveju sutampa.

¹⁴⁰ Pasaulio prekybos organizacija *Rules of origin*. [Žiūrėta 2008-02-25] Prieiga per internetą: <http://www.wto.org/english/tratop_e/roi_e/roi_e.htm>.

Išvados:

1. Prekių kilmės teisinio reglamentavimo analizė yra sudėtingas ir įvairialypis procesas, reikalaujantis specifinių žinių iš tokių sričių kaip tarptautiniai prekybos santykiai, funkcinės prekių savybės, apdorojimo ir perdirbimo operacijų techniniai požymiai. Visuma teisinių ir specifinių žinių gali užtikrinti, kad prekių kilmės taisyklės vertinamos atsižvelgiant į jų priėmimo politines aplinkybes, tikslą ir tiesioginę paskirtį.
2. Lietuvoje, kuri yra Pasaulio prekybos organizacijos ir Europos Sąjungos narė, taikomos abiejų šių tarptautinių organizacijų mastu standartizuotos ir harmonizuotos prekių kilmės ir jų kilmės įrodymų išdavimo taisyklės, todėl kurti prekių kilmės taisykles nacionaliniu lygmeniu nėra poreikio. Nacionaliniai teisės aktai iš esmės yra skirti kilmės taisyklių įgyvendinimui, jie nustato procedūrinius reikalavimus (pavyzdžiui, kilmės sertifikatų išdavimo ir patikrinimo) arba suteikia įgaliojimus (pavyzdžiui, Prekybos, pramonės ir amatų rūmams išduoti nepreferencinės prekių kilmės dokumentus).
3. Prekių kilmės taisyklės yra griežtos ir konkrečios, tačiau jose daug vertinamųjų kriterijų, todėl jų taikymas sudėtingas. Teismų praktika išsprendžia labai nedidelę šios problemos dalį, nes vertinamųjų kriterijų esmė kinta priklausomai nuo prekių rūšies ir atliktų operacijų apimties, todėl universaliomis gali būti laikomos tik dalis išaiškinimų nuostatų.
4. Pagrindinės kilmės taisyklės laikomos nusistovėjusiomis praktikoje ir laiko atžvilgiu jų pokyčiai nėra esminiai. Siekiant pritaikyti šias taisykles prie pasikeitusių santykių tarp valstybių (preferencinių susitarimų atveju) arba didinti jų efektyvumą, kilmės taisyklės yra adaptuojamos prie pasikeitimų (pavyzdžiui, nuolat atnaujinama Bendroji preferencijų sistema).
5. Reikšmingiausios bylos šio darbo temos požiūriu Europos Teisingumo Teisme buvo nagrinėtos 1970 – 1990 m. laikotarpiu, o išaiškinimai jose išliko aktualūs ir šiai dienai, todėl galima teigti, kad prekių kilmės taisyklių koncepcija išliko nepakitusi.
6. Nepreferencinės ir preferencinės kilmės taisyklių nuostatose yra daug bendro, tačiau pagrindiniai skirtumai kyla iš šių kilmės rūšių paskirties: nustačius nepreferencinę kilmę, ją turinčioms prekėms gali būti taikomos tarptautinės prekybos priemonės (netarifinės, antidempingo muitai ir pan.), preferencinę kilmę turinčioms prekėms, jeigu jos atitinka nustatytus reikalavimus, taikomos lengvatos. Todėl tarptautinėje prekyboje yra labiau siekiama taip kreipti ir planuoti prekių gamybą ir prekybą

jomis, kad importuojamos prekės būtų tokios kilmės, kuri lemtų lengvatinį maito tarifą (t. y. preferencinės prekių kilmės).

7. Bendroji preferencijų sistema yra pagrįsta vienašaliu pagalbos teikimu mažiau išsivysčiusioms ir besivystančioms šalims skatinant jų ekonomikos augimą lengvatomis importui į Bendriją, tuo tarpu preferenciniai susitarimai yra bendradarbiavimo išraiška tarp susitariančių šalių.
8. Prekių kilmės dokumentai yra kilmės įrodymai, išduodami muitinės, patikimo eksportuotojo arba Prekybos, pramonės ir amatų rūmų, kuriais pagrindžiama prekės kilmė. Konkrečių kilmės įrodymų rūšių (pavyzdžiui, A formos kilmės sertifikatas, EUR. 1 judėjimo sertifikatas, forma EUR. 2 ir kt.), kaip tinkamų įrodymų, pasirinkimą lemia dokumentų specifika, susiklostę ekonominiai – politiniai santykiai.

Pasiūlymai:

9. Ginčų dėl prekės kilmės tikimybę galima būtų sumažinti, o įrodinėjimo procesą palengvinti sudarant prekių kilmės taisyklių sąvadą, kuriame būtų įrašytos ne tik taikomos kilmės taisyklės, pagrindiniai kriterijai, bet ir būtų pateikiami kaip įmanoma konkretesni pakankamo apdoravimo arba perdirbimo procedūrų sąrašai dažniausiai importuojamoms arba eksportuojamoms prekių rūšimis. Šiuo metu naudojama duomenų bazė TARIC pagal aprašymą arba kodą suteikia informaciją apie muitų tarifą arba apribojimus, t. y. pateikia galutinį rezultatą, bet ne galimą veiksmų seką rezultatui įtakoti. Kilmės taisyklių sąvadas suteiktų aiškumo ir galėtų paskatinti verslo iniciatyvas ieškoti naujų gamybos ir prekybos sričių.
10. Suteikti daugiau aiškumo Europos Sąjungos teisės aktams suvienodinant vartojamas sąvokas, pavyzdžiui, „Bendrijų tarifų lengvatų sistema” – „Bendroji preferencijų sistema”, „lengvatinė prekių kilmė” (vartojama Muitinės kodekse) ir „preferencinė prekių kilmė” (vartojama Įgyvendinimo nuostatose).

Literatūros sąrašas:

I. Teisės norminiai aktai:

1. 2005 m. birželio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 980/2005, dėl bendrųjų tarifų lengvatų sistemos taikymo, (OL 169, 2005-06-30, p. 0001-0043).
2. 2001 m. gruodžio 10 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2501/2001, numatantis bendrųjų tarifų lengvatų sistemos taikymą nuo 2002 m. sausio 1 d. iki 2004 m. gruodžio 31 d. (OL L 346, 2001-12-31, p. 1 – 60).
3. 2001 m. birželio 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1207/2001 dėl tvarkos, skirtos palengvinti judėjimo sertifikatų EUR.1 išdavimą, deklaracijų sąskaitose bei formų EUR.2 parengimą ir kai kurių patvirtintų eksportuotojų leidimų išdavimą, (OJ L 165, 2001-06-21, p. 0001 – 0012).
4. 1997 m. spalio 9 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2005/97, nustatantis tam tikras alyvuogių aliejaus, kurio kilmės šalis yra Alžyras, importui skirtų specialių priemonių taikymo taisyklės (OL L 284/11, 2007-10-16, p. 6 – 7).
5. 1992 m. spalio 12 d. Europos Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2913/92, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą, (OL L 302, 1992-10-12, p. 1).
6. 1987 m. liepos 23 d. Europos Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2658/87, dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo, (OJ L 256, 1987-09-07).
7. 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93 išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (OL L 253, 1993-10-11, p. 1—766).
8. Pasaulio prekybos organizacijos Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos Valstybės žinios, 2001, Nr. 46-1620.
9. Sutartis dėl kilmės taisyklių, (OL L 336, 1994-12-23, p. 0144-0150).
10. Annex D 2 to the International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures concluded on 18th May 1973, Kioto. D/1975/0448/2
11. 1972 m. Laisvosios prekybos sutartis tarp Europos ekonominės erdvės ir Šveicarijos Konfederacijos, (OJ, L 300, 1972-12-31 su vėlesniai pakeitimais ir papildymais).
12. 2001 m. vasario 8 d. Susitarimas pasikeičiant laiškais tarp Bendrijos ir kiekvienos ELPA šalies, kuri taiko tarifines preferencijas pagal BPS

(Norvegija ir Šveicarija), nustatantis, kad į Bendrijos muitų teritoriją atgabentos prekės, kurių kilmės šalis yra Norvegija arba Šveicarija, laikomos Bendrijosprekėmis (tarpusavio susitarimas) (OL L 038, 2001-02-08, p. 0025-0032).

13. Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas Nr. IX-2183, (Valstybės žinios, 2004-04-30, Nr. 73-2517).
14. Lietuvos Respublikos Prekybos, pramonės ir amatų rūmų įstatymas (Valstybės žinios, 1995, Nr. 99-2201).
15. 2004 gruodžio 24 d. Muitinės departamento prie Lietuvos Respubliko finansų ministerijos generalinio direktoriaus įsakymas Nr. 1B-1181, (Valstybės žinios, 2004-12-29, Nr. 186-6952).
16. 2004 m. liepos 17 d. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos generalinio direktoriaus įsakymas Nr. 1B-693 Dėl privalomosios kilmės informacijos išdavimo taisyklių patvirtinimo (Valstybės žinios, 2004-07-17, Nr. 111-4162).
17. 2004 m. birželio 7 d. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos generalinio direktoriaus įsakymas Nr. 1B-610, (Valstybės Žinios, 2004-06-15, Nr. 94-3470).
18. 2004 m. kovo 24 d. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus įsakymas Nr. 1B-253 Dėl patikimo eksportuotojo galiojimų suteikimo ir naudojimosi jais taisyklių patvirtinimo, (Valstybės žinios, 2004, Nr.49-1621).

II. Specialioji literatūra:

19. Lux, Michael. *Guide to Community Customs Legislation* , Belgium: Bruylant Brussels, 2002. ISBN 2-8027-1512-7.
20. Lyons, Timothy. *EC Customs Law*. United Kingdom: Oxford University Press, 2001. ISBN 0-19-876492-8.
21. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, Vilnius 1985.

III. Praktinė medžiaga:

22. Europos Teisingumo Teismo 1977 m. sausio 26 d. sprendimas byloje C-49/76, *Gesellschaft fuer Ueberseehandel mbH v Handelskammer Hamburg*, ECR 1977-00041.
23. Europos Teisingumo Teismo 1979 m. sausio 31 d. sprendimas byloje C-114/78, *Yoshida GmbH v Industrie- und Handelskammer Kassel*, ECR 1979-00151.
24. Europos Teisingumo Teismo 1983 m. kovo 23 d. sprendimas byloje C-162/82, *Criminal proceedings against Paul Cousin and others*, ECR 1983-01101.
25. Europos Teisingumo Teismo 1984 m. vasario 23 d. sprendimas byloje C-93/83, *Zentralgenossenschaft des Fleischgewerbes eG (Zentrag) v Hauptzollamt Bochum*, ECR 1984-01095.
26. Europos Teisingumo Teismo 1986 m. spalio 8 d. sprendimas byloje C-385/85, *S. R. Industries v Administration des douanes*, ECR 1986-02929.
27. Europos Teisingumo Teismo 1989 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje C-26/88, *Brother International GmbH v Hauptzollamt Giessen*, ECR 1989-04253.
28. Europos Teisingumo Teismo 1993 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje C-12/92, *Criminal proceedings against Edmond Huygen and others*, ECR 1993-I-06381.
29. Europos Teisingumo Teismo 1996 m. gegužės 14 d. sprendimas sujungtose bylose C-153/94 *The Queen v Commissioners of Customs & Excise, ex parte Faroe Seafood Co. Ltd, Føroya Fiskasøla L/F* ir C-204/94 *Commissioners of Customs & Excise, ex parte John Smith and Celia Smith trading as Arthur Smith (a firm)* ECR 1996-I-02465.
30. Europos Teisingumo Teismo 1997 m. liepos 17 d. sprendimas byloje C-97/95, *Pascoal & Filhos Ld. V Fazenda Publica*, ECR 1997-I-04209.
31. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. gruodžio 13 d. nutartis byloje Nr. A¹⁰ – 1657 – 05.
32. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. sausio 10 d. nutartis byloje Nr. A¹⁰ – 703 – 06.
33. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. spalio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁷ – 887/2007.

34. 2006/81/EC Decision No 3/2005 of the EC-Switzerland Joint Committee of 15 December 2005 amending Protocol 3 to the Agreement, concerning the definition of the concept of originating products and methods of administrative cooperation, (OJ L 045 , 2006-02-15).
35. Europos Bendrijų Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Besivystančios šalys, tarptautinė prekyba ir darnus vystymasis: Bendrųjų tarifų lengvatų (BSL) vaidmuo 2006-2015 m.“, Briuselis 2004-07-07 KOM (2004) 461 galutinis.
36. Annex to Decision No 1/2000 of the ACP-EC Council of Ministers of 27 July 2000 on transitional measures valid from 2 august 2000 until the entry into force of the ACP-EC Partnership Agreement(1), (OJ L 317, 2000-12-15 P. 0003 – 0353).

IV. Prieigos per internetą:

37. Europos Komisijos Mokesčių ir muitų sąjungos generalinis direktoratas *Preferencial origin*. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/customs_duties/rules_origin/preferential/article_774_en.htm>.
38. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos *Prekių kilmė*. Prieiga per internetą: http://www.cust.lt/view?show=Prek_muitsajungos_080215_12030611122493_7059.pdf.
39. Pasaulio prekybos organizacija *Rules of origin*. Prieiga per internetą: <http://www.wto.org/english/tratop_e/roi_e/roi_e.htm>;
40. Pasaulios prekybos organizacija *Understanding of WTO*. Prieiga per internetą: < http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm8_e.htm>.
41. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos *Prekių kilmė*. Prieiga per internetą: <http://www.cust.lt/view?show=prefkilme-05-03-22_117922667826525131.pdf>.
42. Europos Bendrijos integruotas tarifas. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds/tarhome_lt.htm>.
43. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos Netarifinis užsienio prekybos reguliavimas. Prieiga per internetą: < <http://www.cust.lt/lt/rubric?rubricID=521>>.

44. Pietų Afrikos Prekybos teisės centras. Prieiga per internetą: <
http://www.tralac.org/pdf/20051018_ROO_paper.pdf>.

Santrauka

Plečiantis tarptautinei prekybai, vis daugiau prekių dalyvauja importo ir eksporto procedūrose, po kurių patenka į kitų valstybių rinkas, negu jos buvo pagamintos. Prekių kilmė ir jos įtaka apmokestinimui yra svarbi bei aktuali tema ne tik su muitų surinkimu susijusioms institucijoms, bet taip pat ir verslo subjektams. Prekių kilmė parodo „ekonominę“ prekės pilietybę ir yra svarbi tuo, jog ji yra vienas iš trijų veiksnių, kuriais remiantis nustatomas skolos muitinei, t. y. mokėtinos muitų sumos, dydis.

Šiame magistro darbe nagrinėjamos dviejų prekės kilmės rūšių – preferencinės ir nepreferencinės – taisyklės, kuriomis nustatoma, kokios šalies kilmę įgijo išgauti, apdoroti arba perdirbti produktai bei kokios lengvatos arba apribojimai jiems bus pritaikyti importo metu. Kadangi Lietuva yra Pasaulio prekybos organizacijos ir Europos Sąjungos narė, ji taiko šių tarptautinių organizacijų nustatytas kilmės taisykles, o nacionalinės teisės aktuose konkretina procedūrinius klausimus, pavyzdžiui, kilmės dokumentų išdavimo tvarkas.

Nepreferencinė prekių kilmė yra svarbi taikant Bendrąjį muitų tarifą, netarifines priemones bei išduodant kilmės sertifikatus. Nors šios kilmės taisyklės remiasi vertinamaisiais kriterijais, aiškumo siekiama įvesti per teismų (daugiausiai – Europos Teisingumo Teismo) išaiškinimus bei harmonizuojant kilmės taisykles tarptautiniu mastu.

Preferencinės kilmės prekėms yra taikomos lengvatos, jeigu tarp šalių sudarytas preferencinis susitarimas arba šalis, iš kurios kilusios tokios prekės, yra įtraukta į Bendrąją preferencijų sistemą Europos Sąjungos mastu, ir tokios prekės atitinka kilmės taisyklių reikalavimus. Preferencinę kilmę turinčioms prekėms dažniausiai yra taikomas nulinis arba sumažintas maito tarifas. Preferenciniai susitarimai yra sudaromi išreiškiant bendradarbiavimą tarp šalių, o Bendrosios preferencijų sistemos tikslas yra padėti besivystančioms ir mažiausiai išsivysčiusioms šalims lengvatomis skatinant jų tarptautinę prekybą.

Darbe taip pat skiriama dėmesio kilmės įrodymų, t. y. dokumentų, galinčių patvirtinti prekės kilmę, išdavimo, naudojimo reikalavimams, bei aptariami svarbiausi teismų jurisprudencijos išaiškinimai šiais klausimais.

Prekių kilmė ir jos įtaka apmokestinimui nagrinėjama ne tik muitų teisės kontekste, bet taip pat atsižvelgiant į kilmės taisyklių, kaip tarptautinės prekybos reguliavimo priemonės, svarbą.

Summary

The influence of international trade has been increasing year to year and more goods are subject to import and export procedures. After these procedures, goods appear in different country's market than they were produced. Origin of goods and its influence on taxation is of great importance not only to customs institutions, but also to trade. Origin of goods determines the "economical" citizenship of goods and is important because it is one of the three factors on which the size of payable customs duty relies.

In this Master thesis two types of origin are discussed: non-preferential and preferential. The author presents a wide scope of rules concerning both types of origin, and the privileges or restrictions as an outcome. Because Lithuania is a member of the World Trade Organization and the European Union, there is no need to create national rules of origin, internationally accepted and harmonized rules are applied within the country. Only procedural aspects are found in national laws, for example, the issuance of proofs of origin.

Non-preferential origin is important for applying the Common Customs Tariff, other than tariff measures and for preparation and issue of certificates of origin. Although non-preferential origin rules are based on constructive criterion, the need of certainty is reached by decisions of courts (mainly European Court of Justice) and by suitable level of international harmonization of these rules.

The goods, which comply with preferential origin rules, are subject to preferences, if preferential agreement is made between the countries in question or the country of origin is subject to the Generalised system of preferences. Usually, goods of this type are taxed by reduced or zero customs tariff. The purpose of the preferential agreements between the countries is to express the good will and collaboration whereas the purpose of the Generalised system of preferences is to help developing countries to reduce poverty by using tariff preferences to help them obtain trade revenue.

Proof of origin is also important topic in this Master thesis, so the analysis of demand of issuance and usage of certificates is shown through investigation of main rules, legal practice and rulings of courts.

Origin of goods and its influence on taxation is also analysed as the mean of international trade control.